

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaajan taustaorganisaatio

Vammaisjärjestö [Porvoon Vammaisneuvosto]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiluonnoksen selkeyttä vähentää säännösten avoin kirjoitustapa, soveltamisalan tulkinnanvaraisuus ja vammaisen henkilön määritelmän monimutkaisuus. Lisäksi esimerkiksi asumisen tuki on laaja kokonaisuus, eikä ole selvää, miten se suhteutuu muihin palveluihin. Näistä syistä palveluiden suhteen jää usein tulkinnanvaraiseksi, mihin palveluun ja missä laajuudessa asiakkaalla on oikeus. Vammaisten oikeuksien toteutumista edistäisi paremmin se, jos enemmän olisi määriteltynä asioita, joihin on yksiselitteinen oikeus.

Lakiluonnosta selkeyttäisi se, jos siinä todettaisiin, että palvelut toteutetaan hyvinvointialueesta annetun lain 9 §:ssä määritellyillä tavoilla, jollei lailla toisin säädetä. Laissa voisi siis olla 1 luvussa yleinen palvelujen tuottamista koskeva pykälä, josta tämä kävisi ilmi. Pykälässä voisi olla myös sellaisia lain läpileikkaavia palvelujen tuottamista koskevia periaatteita, jotka koskevat kaikkia palveluja. Näitä ovat esimerkiksi palvelujen vastaaminen yksilöllisiin tarpeisiin ja toimivan palvelukokonaisuuden muodostaminen. Mikäli jossain palvelussa on tuottamista koskevia erityisehtoja kuten etäpalvelun mahdollisuus, nämä voisivat käydä ilmi kyseisen palvelun kohdalta.

Erillinen palvelujen tuottamista koskeva pykälä täsmentäisi sitä, että esimerkiksi työnantajana toimimisen ei ole tarkoitettu laajenevan henkilökohtaisen avun työnantajamallin ulkopuolelle muihin palveluihin. Tulevaisuudessa mahdollinen poikkeus olisi henkilökohtainen budjetti, jos siitä olisi säädetty lailla. Nyt ehdotettavassa laissa on paljon hyvin avoimia säännöksiä ja ne voivat kannustaa hyvinvointialueita kehittämään esimerkiksi säästöjen vuoksi sellaisia palvelujen toteuttamistapoja, joissa asiakkaan oikeusturva jäisi heikoksi.

Laissa ei ole asetuksenantovaltuutta, mikä voi heikentää mahdollisuuksia saada laki käytännössä toteutumaan tarkoitetulla tavalla. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun työnantajamallin korvauskäytännöistä on kirjoitettu paljon lain perusteluihin, mutta mahdollista on, että tästä tarvittaisiin asetuksen tasoista sääntelyä. Lakiin tulee siis sisällyttää asetuksenantovaltuus.

Soveltamispykälän tulkinnanvaraisuus ja erityisesti vammaisen henkilön määritelmän monimutkaisuus ja sitä kautta monitulkintaisuus vaikeuttavat lain soveltamista ja uhkaavat jättää vamman vuoksi välttämättä palveluita tarvitsevia ihmisiä lain soveltamisen ulkopuolelle.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Perustelut ovat suhteellisen laajat ja niissä on huomioitu tavanomaista paremmin esimerkiksi lasten asema. Perusteluissa olisi kuitenkin voinut tuoda enemmän esille YK:n vammaissopimuksen merkitystä esimerkiksi artikla 19 koskevan yleiskommentin valossa. Lisäksi lain soveltamisalaa ja vammaisen määritelmää olisi voinut verrata vammaissopimukseen, jotta olisi parempi arvio siitä, vastaavatko nämä vammaissopimusta.

Henkilökohtaisen avun työnantajamalliin sisältyy muutoksia nykyiseen lakiin nähden, mutta kaikille näille ei ole lainkaan perusteluja. Lisäksi perusteluissa on osia, joiden kuuluisi olla enemmän laissa. Tällainen kohta on esimerkiksi henkilökohtaisen avun työnantajamallin palkkahallinto ja oikeus olla käyttämättä hyvinvointialueen osoittamaa palkkahallintoa. Perustelujen mukaan hyvinvointialue ei voisi velvoittaa työnantajaa siirtämään työnantajan velvollisuuksia hyvinvointialueen osoittamalle toimijalle. Perustuslain 80 §:n mukaan lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Nyt lakitekstistä ei ilmene se, että asiakkaalla on oikeus saada henkilökohtaisen avun kulut korvatuksi muullakin tavalla kuin hyvinvointialueen osoittaman toimijan kautta tai mikä olisi tämän oikeuden peruste.

Perusteluissa on myös jonkin verran väitteitä, jotka eivät sellaisenaan pidä paikkaansa. Perusteluissa on esimerkiksi mainittu, että nykyisin hoitotoimenpiteet rajautuvat henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Nykyisen vammaispalvelulain perusteluissa todetaan, että henkilökohtainen apu ei voi olla pääosin hoivaa, hoitoa ja valvontaa. Mitään kategorista kieltoa ei kuitenkaan ole olemassa.

Lakiehdotuksessa on arvioitu nykytilaa siten, että vammaispalveluja myönnettäisiin tällä hetkellä perusteetta ikääntyneille henkilöille. Tämän arvion paikkansapitävyydestä ei ole kuitenkaan tietoa monien palvelujen suhteen. On myös mahdollista, että vammat ja sairaudet vaikuttavat enemmän

ikääntyneiden toimintakykyyn. Vammaispalvelujen resurssit ovat kunnissa tiukat, eikä Heta-liiton neuvontapalvelun yhteydenottojen perusteella ole syntynyt kuvaa, että esimerkiksi henkilökohtaista apua olisi juuri myönnetty perusteetta. Päinvastoin kunnilla on ollut paineita avustajatuntien käytön karsimiseen ja kulujen minimointiin.

Perusteluja muutoksille on muualla kuin yksityiskohtaisissa perusteluissa, eli soveltajan voi olla vaikea löytää näitä hallituksen esityksen muista kohdista. Olisi siis toivottavaa, että perusteluja käydään läpi siltä kannalta, tuleeko tekstiä siirtää luonnoksen muista osioista yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Laissa on määrärahasidonnaisia palveluja, joiden saatavuus voi käytännössä vaihdella. Perusteluissa tulee kuvata sitä, että hyvinvointialueen on varattava näihin palveluihin riittävät varat. Hyvinvointialueen tulee seurata määrärahasidonnaisten palvelujen hakemusmääriä ja myönnettyjä päätöksiä.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Laissa on nykytilaan nähden yhdenvertaisuutta vahvistamia säännöksiä. Toisaalta tiukka taloudellinen raami on estänyt lain kehittämistä paremmin yhdenvertaisuutta turvaavaksi ja YK:n vammaissopimuksen tavoitteita edistäväksi. Lisäksi laissa ei ole paljon tarkkarajaisesti määriteltyjä oikeuksia ja paljon jää sen varaan, miten lain soveltajat suhtautuvat vammaisten oikeuksiin.

Vammaissopimuksen artikla 19 mukaista elämistä itsenäisesti ja osallisuutta yhteisössä heikentää se, että asumisen tuessa ei olla vahvistamassa oikeutta saada palveluja itse valittuun asuinpaikkaan. Tällainen säännös on ollut suunnitteilla, mutta se on nyt poistettu lausunnoilla olevasta esityksestä. YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan yleiskommentin mukaan palvelujärjestelmiä tulee kehittää kohti yksilöllisiä palveluja ja pois laitospainotteisista ja joustamattomista järjestelyistä. Nyt riskinä on, että tällaista kehitystä ei ole tapahtumassa, vaan asumisessa pakkomuutot ja valinnanvapauden puute ovat edelleen ongelmia.

Yhdenvertaisuutta edistäisi se, että lakiin otettaisiin menettelyllinen säännös päätöksen perustelemisesta. Jos päätöksessä poiketaan vammaisen henkilön näkemyksestä, pitää siihen olla välttämättömät syyt.

Yhdenvertaisuuden toteutumista edistäisi se, että henkilökohtaisen avun työnantajamallissa vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada avustajakulut korvatuiksi siten, että niihin ei ole tarve edes välillisesti käyttää omia varoja. Nyt henkilökohtaisen avun käyttö voi estyä korvauskäytäntöjen vuoksi. Muillakin tässä lausunnossa esitetyillä ratkaisuilla edistettäisiin yhdenvertaisuuden toteutumista.

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Yhdenvertaisuuden toteutumista heikentää esimerkiksi liikkumisen tuen riittämätön määrä. Yhdenvertaisuutta ei ole se, että vammaisen henkilö voi liikkua kotoaan ulos vain kaksi kertaa

viikossa. Perusteluissa kuvataan, että tukea auton tai muun kulkuneuvon hankintaan voidaan antaa esimerkiksi työssäkäyntiin tai lapsiperheelle. Perusteluissa tulee kuitenkin painottaa tässä yhdenvertaisuutta ja kaikkien mahdollisuutta osallisuuteen. Käytännöt voivat heikentää yhdenvertaisuutta, jos

työelämän ulkopuolella olevat vammaiset henkilöt jäävät myös tällaisten mahdollisuuksien ulkopuolelle.

Tuemme myös Kehitysvammaisten tukiliittoa.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa. JOS OK, POISTA ALLA OLEVA. JOS EI, MUUTA SITÄ.

Osallisuutta lisääviä elementtejä lakiluonnoksessa ovat esimerkiksi henkilökohtaisen avun saamista edistävät säännökset ja erityisen tuen ja valmennuksen palvelut.

Osallisuutta edistäisi kuitenkin se, että henkilökohtaista apua myönnettäisiin yhteiskunnalliseen osallistumiseen samoin kuin päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun. Niin sanottua vapaa-ajan apua pitäisi nykyisen lain ja ehdotetun lain mukaan myöntää yksilöllistä tarvetta vastaavasti, mutta näin ei käytännössä toimita, vaan yleensä vapaa-ajan apua myönnetään lain minimi 30 tuntia kuukaudessa. Tämä tarkoittaa, että yhteiskunnallinen aktiivisuus vähentää mahdollisuuksia muuhun vapaa-ajan toimintaan.

Käytännössä osallisuus voi edelleen jäädä monella vammaisella henkilöllä pitkälti sen varaan, miten asumisen tuki toteutuu, vaikka asumisen tuki soveltuu usein heikosti osallisuuden edistämiseen. On riski, että asumisen palvelussa ei ole jatkossakaan riittäviä mahdollisuuksia osallisuuden edistämiseen, jos esimerkiksi vuorovaikutukseen ei saa riittävää tukea asumisen palveluna. Lain perusteluissa on lyhyesti kuvattu päätöksenteon tukea, jota annettaisiin muiden palvelujen kuten asumisen tuen yhteydessä. Tähän voi olla käytännössä heikot mahdollisuudet.

Tuemme myös osin Kehitysvammaisten tukiliiton esitystä.

Tämän ehdotuksen mahdollisuuksia parantaa vammaisten lasten osallisuuden toteutumista heikentävät tiukasti rajattu soveltamisala, joka voi estää pääsyn osallisuuden tueksi tarvittujen palveluiden piiriin, sekä osallisuutta tukevia palveluita koskevien säännösehdotusten ongelmat.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa. JOS OK, POISTA ALLA OLEVA. JOS EI, MUUTA SITÄ.

On tärkeää, että lakiehdotuksen 1 §:ssä ja 2 §:ssä korostetaan oikeutta saada yksilöllistä tarvetta vastaavat palvelut. Toisaalta soveltamisala on varsin tiukka, ja vammaisen henkilö voi joutua käytännössä ”todistamaan”, että yleiset palvelut eivät ole hänelle yksilöllistä tarvetta vastaavia ja sopivia. Lakiehdotus ei myöskään riittävästi edistä oikeutta yksilöllisiin vammaispalveluihin kuten henkilökohtaiseen apuun, vaan edelleen esimerkiksi asumisessa lähtökohta tulee todennäköisesti olemaan laitosmaisia käytäntöjä sisältävät ratkaisut.

Tavanomaisen elämän käsite lain soveltamisalan rajassa on joko poistettava tai sen merkitystä on rajattava, sillä se heikentää mahdollisuutta saada yksilöllisiä palveluja ja on ristiriidassa YK:n vammaissopimuksen kanssa. Nyt se mainitaan 2 §:n 1 momentissa yleisenä soveltamisalaa ja siten palvelujen myöntämistä rajaavana käsitteenä. Perusteluissa on kuvattu, että tavanomaisen elämän käsitteen valossa on tarkoitus arvioida myös palvelujen käyttökohteita esimerkiksi sen suhteen, miten samanikäiset ja samassa elämäntilanteessa olevat toimivat (s. 162-163). Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi henkilökohtaisen avun käytössä on aina riski siitä, että hyvinvointialue pyrkii kontrolloimaan vammaisen elämänvalintoja arvioimalla, onko jokin asia tavanomaista elämää vai ei. Tällä hetkellä on huomattava ongelma, että kunnat eri tavoin ja perusteetta pyrkivät kontrolloimaan henkilökohtaisen avun käyttöä. Tämä heikentää mahdollisuutta saada yksilöllisiä palveluja ja myös koko lain tavoitteiden toteutumista.

Jos tavanomaisen elämän käsitteestä ei luovuta, on sen käyttö rajattava selkeästi koskemaan vain sitä, keihin vammaispalvelulakia sovelletaan ja henkilön yleisluontoista palveluntarvetta, ei lopullisia palvelun käyttökohteita. Palveluntarvetta arvioitaessa voidaan siis arvioida, onko henkilöllä palvelun tarvetta tavallisissa arjen tilanteissa. Jos henkilö esimerkiksi hakee henkilökohtaista apua harrastuksiin, ei arvioida, onko jokin tietty harrastus tavanomaista elämää tai miten ihmiset keskimäärin toimivat, vaan onko henkilöllä yleisesti ottaen avun tarvetta harrastustilanteissa.

Kehitysvammaisten tukiliitto saa tukemme

Yksilöllisten tarpeiden mukaisten palveluiden saamista vaikeuttaa vammaispalveluiden osalta nykyään usein myös palveluiden kilpailuttaminen. Menettelyltään käytännössä aina massaluontoiset kilpailutukset eivät sovi järjestämistapana pitkäaikaisiin vammasta johtuviin välttämättömiin palveluihin, joiden järjestämisen lähtökohtana tulevat olla kunkin vammaisen yksilölliset tarpeet.

Nykyisessäkin oikeuskäytännössä on todettu, että arviointi esimerkiksi henkilökohtaisen avun suhteen tulee tehdä yksilöllisesti. Käsitteen poistolle on selvät perusteet vammaissopimuksen artikla 19 yleiskommentissa, jossa korostetaan avun joustavaa käyttöä ja vammaisen henkilön oman näkemyksen keskeisyyttä avun yksityiskohdista päätettäessä.

Joidenkin vamma ryhmien asemaan voi vaikuttaa se, miten itsehoitoa vastaavat toimet henkilökohtaisessa avussa ymmärretään. Henkilökohtaiseen apuun kuuluviin itsehoitoa vastaaviin tehtäviin tulee sisällyttää esimerkiksi toimet erilaisten tajunnan alenemien kuten epileptiakohtausten sekä kiputilojen aikana. Muussa tapauksessa näissä apua tarvitsevat voivat jäädä väliin putoajiksi henkilökohtaisen avun suhteen. Tällaiset toimet eivät välttämättä ole idealtaan itsehoitoa siinä mielessä, että vammaisen henkilön voitaisiin ajatella tekevän toimet itse ilman toimintarajoitetta. Nämä kuitenkin yleensä rinnastuvat vaativuudeltaan muihin kohdassa tarkoitettuihin tehtäviin.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Yksilöllistä tarvetta vastaavien palvelujen mainitseminen lain lähtökohtana ja soveltamisalaa määrittävänä tekijänä

2.

Lapsen asumisen tuen kokonaisuus: mieluiten yhtenä lapsen asumisen tuen pykälänä, joka sisältäisi ensisijaisen tarvittavan vahvan lapselle ja perheelle annettavan oman perheen kanssa asumisen tuen sekä tarvittaessa lapsen asumisen kodin ulkopuolella. Kodin ulkopuolisen asumisen maksuja koskeva säännöshedotus on kuitenkin korjattava kohtuullisemmaksi.

3.

Erityisen tuen pykälä: tämä sisältää kehitysvammaisille ja vastaavaa tukea tarvitseville ihmiselle erityisen tärkeitä palveluita. Näiden palveluiden ei kuitenkaan tulisi olla viimesijaisia, vaan niiden pitäisi olla kaikkien niitä tarvitsevien vammaisten ihmisten saatavilla kokonaisuudessaan jo 1.1.2023 lukien niin, että niitä myös käytännössä saa yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi.

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Ehdotus kasvattaa kehitysvammaisten ja muiden erityishuollon piiriin kuuluvien asiakkaiden ja heidän perheidensä maksurasitusta kohtuuttomasti. Tämä tulee ehkäistä säätämällä HE 159/2018 vp:ssä ehdotetuista tavoin valmennuksen, erityisen tuen, lyhytaikaisen huolenpidon ja työ- ja päivätoiminnan välttämättömät kuljetukset maksuttomaksi osaksi ko. palveluita, kohtuullistamalla lapsen vammansa vuoksi tarvitseman kodin ulkopuolisen asumisen maksuja ja noudattamalla maksuja koskevassa sääntelyssä systemaattisesti normaalisuusperiaatetta (ylläpidosta ei miltään osin peritä maksuja toisen henkilön avun ja tuen osuudesta, aamu- ja iltapäivätoiminta on osittaisen ylläpidon maksua lukuun ottamatta maksutonta lyhytaikaista huolenpitoa, vammasta johtuvia

ylimääräisiä terveydenhuollon kustannuksia, kuten vamman vuoksi hammashoidossa tarvittavan anestesian kustannuksia ei peritä vammaiselta henkilöltä jne.).

2.

Asumisen tuesta sääntely, jossa ryhmämuotoinen asuminen ja yksittäiseen asuntoon järjestettävä palvelu ovat samassa asemassa. Palvelu tulee ensisijaisesti järjestää henkilön itse valitsemaan asuinpaikkaan siten kuin tässä lausunnossa on ehdotettu.

3.

Lain soveltamisalan toissijaisuus ja tulkinnanvaraisuus palveluista, joihin henkilöllä on oikeus. Vammaispalvelulain palvelujen kuten henkilökohtaisen avun tulee olla ensisijaisia vammaiselle henkilölle.

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa sekä Kehitysvammaisten tukiliiton lausumaa.

Lasten asema on verrattain hyvin huomioitu lakiehdotuksessa ja myös henkilökohtaisen avun sääntelyssä. Nykytilaan nähden on tarve vahvistaa lasten oikeutta saada henkilökohtaista apua. Lasten asemaa kuitenkin voivat heikentää ne soveltamisalan rajaukset, jotka koskevat muutakin väestöä.

Samoin lain soveltamisalan 2 § 2 momentin 5-kohta voi rajoittaa lasten oikeutta vammaispalveluihin, jos sitä sovelletaan jyrkästi. Heta-liitto katsoo, että koko 5-kohta tulee poistaa, koska se voi rajata myös ikääntyneen vammaisen henkilön oikeutta saada palvelut edelleen vammaispalvelulain nojalla.

Henkilökohtaisessa avussa voi olla tarve sille, että lapsen henkilökohtaiseen apuun sisältyy itsehoitoa vastaavia toimia. Tämä on tärkeää, jotta lapsi voi terveydentilastaan huolimatta käyttää osallisuutta edistävää henkilökohtaista apua. Lapsilla on voinut olla esimerkiksi tarvetta ajoittaiseen lääkityksen antamiseen tai esimerkiksi epilepsiakohtauksen valvomiseen. Näissä tilanteissa korostuu hyvinvointialueen ja palvelun toteuttajan vastuu muun muassa siitä, että henkilökohtainen avustaja saa lakiehdotuksen mukaisen ohjauksen näihin tehtäviin.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa. Tämä on hyvin pitkälle sama kuin Hengityslaittepotilaiden kanta.

Heta-liitto katsoo, että hengityshalvauspotilailla tulee olla muiden vammaisten kanssa yhdenvertaiset mahdollisuudet saada vammaispalvelulain mukaisia palveluja. Jotta nykyiset hengityshalvausstatuksen omaavat henkilöt tulisivat tosiasiallisesti vammaispalvelulain piiriin, terveydenhuollon määräävä rooli päivittäispalvelujen järjestämisessä tulee poistaa selkeästi.

On kannatettavaa, että henkilökohtaiseen apuun voi sisältyä itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä. Lakiesityksen mainitsemiin itsehoitoa vastaaviin toimenpiteisiin tulee kuulua kaikki hengityslaitteen käyttäjien hengityslaitteen ja käytössä olevan hengitystien toimivuudesta huolehtimiseen liittyvät toimenpiteet.

Lakiluonnoksesta ei saa varmaa kuvaa siitä, miten hengityslaitetta käyttävän työntekijätiimi koostetaan. Työnantajamallin suhteen on todettu, että vammaisen henkilö päättää itse, kenet hän palkkaa avustajaksi (s. 197). Toisaalta on todettu, että hengityshalvauspotilaiden työntekijäringin ammattirakennetta muutettaisiin ”osin” henkilökohtaisella avulla toteutettavaksi (s. 190). Näistä ei saa tarkkaa kuvaa, miten työntekijätiimin koostaminen työnantajamallin henkilökohtaisessa avussa toteutuisi ja mihin asiakkaalla on oikeus.

Vammaisten asumisen tuki tulee vain poikkeuksellisesti järjestää muualle kuin vammaisen henkilön itse valitsemaan asuinpaikkaan. Nykykäytännöt ovat jo osoittaneet, että hengityslaitetta käyttävän henkilön palvelut voidaan turvallisesti ja riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut turvaten järjestää hänen kotiinsa. Laitoshoidon lakkauttamisen tulee koskea myös nykyisiä hengityshalvausstatuksen omaavia henkilöitä. Laitoshoidon ja laitosmaisten asumisratkaisujen tulee olla viimesijaisia ja korkeintaan tilapäisiä.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustelee tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa sekä Kehitysvammaisten tukiliiton näkemystä asiaan.

Lakiehdotuksen perusteella järjestetään erityispalveluita vammaiselle henkilölle, joka ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain perusteella. Tässä lausunnossa on aiemmin kuvattu tavanomaisen elämän käsitteen ongelmallisuutta palvelujen saantia ja käyttöä rajaavana käsitteenä.

Lain 2 §:n 2 momentin mukainen vammaisen määritelmä on liian tiukka ja monimutkainen. Perusteluista ei saa myöskään varmaa kuvaa, millä tavalla määritelmä vastaa vammaisyleissopimuksen artikla 1 mukaista vammaisen henkilön määritelmää. Vammaissopimuksen mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. 2 § 2 momentissa tulee ainakin mainita aistivammaiset ryhmänä.

Välttämättömyys vammaispalvelujen saamisen edellytyksenä toistuu laissa niin, että se antaa liian kapean kuvan lain palveluista. Jos se jää lakiin, riittävää on termin ”välttämättä” mainitseminen 2 §:n 1 momentissa, eikä termiä tarvitse enää toistaa palvelupykälissä.

Lakiehdotuksen mukaan toimintakyvyn tulisi olla heikentynyt seuraavasti, jotta palveluja voitaisiin järjestää vammaispalvelulain nojalla:

”3) avun, tuen ja huolenpidon tarve tavanomaisessa elämässä johtuu toimintakyvyn olennaisesta heikentymisestä”

Tämä voidaan sanamuotonsa puolesta lukea niin, että vammaisen määritelmä edellyttää kaikkien mainittujen tekijöiden täyttymistä. Esimerkiksi saatettaisiin siis tulkita, että ollakseen vammaispalvelulain piirissä henkilön tulee olla avun, tuen ja huolenpidon tarpeessa eikä pelkkä avun tarve riitä. Tämän kohdan perustelut eivät vastaa lain sanamuotoa tältä osin.

Lisäksi ongelma on, että vammaispalvelujen piiriin pääsy edellyttäisi toimintakyvyn olennaista heikentymistä. Tämä on liian rajaava lievemmin vammaisia kohtaan, ja väliinputoajaryhmä voisivat olla myös henkilöt, joiden toimintakyky vaihtelee. On myös mahdollista, että olennaisen toimintakyvyn heikentymisen määre ei ole YK:n vammaissopimuksen mukainen. Perusteluissa on kuvattu hieman vaihtelevasti sitä, minkä tyyppistä toimintakyvyn olennainen heikentyminen voi olla. Sen on muun muassa kuvattu tarkoittavan, että toimintakyvyn heikentymisen tulee estää toiminta ollakseen olennaista. Tämä on liian rajaava näkemys vammaisuuteen, eikä siinä oteta huomioon sitä, että toiminta voi olla esimerkiksi huomattavan aikaa vievää tai aiheuttaa henkilölle haittaa. Henkilökohtaisen avun perusteluissa (s. 191) on kuvattu, että henkilökohtainen apu on välttämätöntä, jos toimien suorittaminen olisi kohtuuttoman hidasta tai hankalaa. Tämä tulee ottaa myös sen kuvaukseen, mitä toimintakyvyn heikentymisellä tarkoitetaan vammaisen henkilön määritelmässä.

Näistä syistä sekä lain sanamuotoa että perusteluja on muutettava vastaamaan paremmin vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Esimerkiksi termi vähäistä suurempi heikentyminen olisi

parempi, ja se on ollut aikaisemmissa luonnoksissa. Termiä tavanomainen elämä ei ole tarve tässä yhteydessä toistaa, koska riittävä kriteeristö on lain muissa kohdissa. Näistä syistä Heta-liitto esittää, että 3-kohta olisi muutettuna seuraava:

”3) toimintakyvyn heikentyminen on vähäistä suurempaa”

5-kohta vammaisen määritelmästä tulee poistaa kokonaan. Perustelujen mukaan sillä on haluttu kuvata sitä, että esimerkiksi lapsen tavallinen ikäkauteen liittyvä avun tarve ei oikeuta vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. Nämä perustelut olisi mahdollista siirtää 1- tai 2-kohdan alle. Kyse ei ole toimintakyvyn heikentymisestä, jos lapsi tarvitsee ikäkauteensa kuuluvaa muiden huolenpitoa.

Mikäli 5-kohta jää listaan nykyiselleen, voi hyvinvointialue pyrkiä väittämään, että ikääntyneen vammaisen henkilön palveluntarve on normaalia ikäkauteen liittyvää tarvetta, ja siihen vastattaisiin vanhuspalveluilla. Tämä taas olisi ristiriidassa perusteluissa mainitun linjauksen kanssa, että ikääntynyt vammaisen henkilö ei putoa pois vammaispalvelujen piiristä. Ikääntyneellä vammaisella henkilöllä on yksilöllisen avun tarpeita, joihin tulee vastata vammaispalvelulain palveluilla.

Perusteluista tulee poistaa kohdat, joissa todetaan, että maksuttomuus ei voi olla peruste lain valinnassa. Tämä ei vastaa nykyistä oikeuskäytäntöä. Soveltamisalaa on nykyisin osalta käsitelty esimerkiksi KHO:n vuosikirjaratkaisussa KHO:2020:156 ja palveluasumiseen sisältyvän henkilökohtaisen avun hakemisen osalta ratkaisussa KHO 16.12.2005/3369. Korkeimman hallinto-oikeuden vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan palveluasumisen myöntämisen edellytysten täyttyessä vammaispalvelulain 4 §:n 1 momentin säännös lain toissijaisuudesta väistyy, eikä kunta voi syrjäyttää henkilön oikeutta saada vammaispalvelulain mukaisia vaikeavammaisen palveluasumiseen liittyviä palveluja järjestämällä hänelle palveluja sosiaalihuoltolain perusteella maksullisina palveluina. Sama lähtökohta ilmenee KHO:n mukaan myös sosiaalihuoltolain 2 §:n 1 momentista ja sen esitöistä.

Mikäli tätä oikeuskäytäntöä ei huomioida tulevassa lainsäädännössä, kyse voi olla perus- ja ihmisoikeuksien heikennyskiellon vastaisesta tilanteesta. On myös YK:n vammaissopimuksen vastaista ryhtyä toimenpiteisiin, jotka johtavat heikompaan lopputulokseen taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien sekä itsenäisen elämän toteutumisen suhteen. Sama koskee ehdotettua soveltamisalaa yleisestikin. Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen piiriin pääsyä ei tule siis heikentää tekemällä esimerkiksi vammaisen määritelmästä niin tiukkaa, että palvelujen saanti heikentyy nykytilaan nähden.

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa, tuemme Kehitysvammaisten tukiliiton näkemyksiä suurelta osin.

Kokonaisuutena säännökset ovat parannus nykytilaan nähden, mutta vammaisten palvelujen kehittämisen tulee jatkua myös tulevaisuudessa. Henkilökohtaisen avun tuottamistapojen monipuolistaminen ja työnantajamallin käytön edellytysten lakitasoinen sääntely ovat olleet Heta-liiton tavoitteita.

Henkilökohtaisen avun käyttöä arjessa edistää se, että henkilökohtaisen avun sisältö on ehdotuksessa määritelty joustavammin, jotta palvelua voi käyttää nykyistä paremmin eri tilanteissa. Näin määriteltynä henkilökohtainen apu vastaa paremmin YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan yleiskommentin sisältöä, jossa henkilökohtainen apu nähdään yksilöllisin perustein määräytyvänä, ei-laitosmaisena palveluna. On tärkeää, että laissa ja perusteluissa korostetaan vammaisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamista henkilökohtaisessa avussa.

Ehdotus ei täysin vastaa Heta-liiton ajatusta siitä, miten henkilökohtaisen avun tarkoituksen ja myöntämisedellytysten tulisi ilmetä laista ja sen perusteluista. Useita kohtia on kuitenkin kehitetty edellisen hallituskauden lakiehdotukseen nähden. Nyt ehdotettu henkilökohtaisen avun uudelleen muotoiltu niin sanottu voimavaraedellytys on lähes sama kuin Heta-liiton vuonna 2021 tekemä ehdotus.

Heta-liitolle on ollut tärkeää, että laista ja perusteluista poistetaan sellaiset käsitykset, että henkilökohtainen apu edellyttäisi sitä, että vammaisen henkilö on mukana suorittamassa toimea, jonka avustaja tekee. Ei ole useinkaan mahdollista, että vammaisen henkilö esimerkiksi yrittäisi osallistua kodin imurointiin. Lisäksi on tulkinnanvaraista, mitä osallistuminen tarkoittaisi ja tällainen näkemys on kaventanut vammaisten itsemääräämisoikeutta. Nyt laista ilmenee hyvin, että lain on tarkoitus toteuttaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua. Perusteluissa tulee selväsanaisesti todeta, että vammaisen henkilö itse voi päättää sen, millä tavalla henkilökohtainen apu toteutuu eikä edellytys ole se, että hän itse on mukana suorittamassa asiaa, jonka henkilökohtainen avustaja tekee.

Henkilökohtaisen avun yhdistäminen muihin palveluihin voi käytännössä tarkoittaa sitä, että eri tavoin vammaisten henkilöiden asema ei ole yhdenvertainen. Perusteluissa on hyvin tuotu esiin, että omaishoitajan tehtävänä ei ole huolehtia osallisuudesta, vaan siihen tarvitaan henkilökohtaista apua tai erityistä osallisuuden tukea. Asumisen tuki voi kuitenkin tarkoittaa, että yksilöllistä osallisuutta edistävää palvelua saadaan liian vähän.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten tukiliiton lausuntoa.

Valmennus on erittäin tärkeä palvelu, ja perusteluissa tulisi vahvemmin selkiyttää, mitä nykyisten vammaispalvelulain ja kehitysvammalain perusteella järjestettyjä palveluita tämän pykälän nojalla tulee jatkossa järjestää, ja että näiden vakiintuneiden valmennusmuotojen lisäksi myös muuta 7 §:n mukaisiin tarkoituksiin välttämättä tarvittavaa valmennusta, kuten esimerkiksi HE 159/2018 vp:ssä mukana ollutta neuropsykiatrista valmennusta, olisi järjestettävä yksilöllisten tarpeiden mukaisesti lain soveltamisen piiriin kuuluville henkilöille.

Kehitysvammaisten ihmisten palkkatyöhön pääsemiseksi tarvitsema työhönvalmennus (palkkatyöllistymisen tuki), josta säädetään nykyisin kehitysvammalaissa, tulisi vamman välttämättä edellyttämänä erityispalveluna ottaa mukaan lakiin (kuten HE 159/2018 vp:ssäkin) eikä säätää siitä sosiaalihuoltolaissa harkinnanvaraisena palveluna. Työhönvalmennusta tarvitaan, jotta työhön kykeneviä kehitysvammaisia ja vastaavaa tukea tarvitsevia ihmisiä pystytään jatkossa ohjaamaan palkkatyöhön sen sijaan, että heillä teetetään ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallisella tavalla palkatonta työtä sosiaalihuollon palveluna. Työhönvalmentajan tuen olisi oltava aina tarvittaessa saatavilla.

Valmennusta tulisi voida toteuttaa etäpalveluna vain vammaisen henkilön suostumuksella, ja valmennuksen toteutustavan tulee muutenkin olla asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukainen, jotta varmistetaan valmennuksen tarkoituksen toteutuminen. Myös valmennuksen tavoitteita määriteltäessä vammaisen henkilön omien näkemysten tulee olla vahvemmin keskiössä, jotta valmennuksella voidaan tosiasiaassa päästä näihin tavoitteisiin. Lisäksi valmennusta olisi tarvittaessa annettava toistaiseksi ja pitkäaikaisesti eikä tiettyyn määräaikaan sidottuna. Esimerkiksi kieli- ja kommunikaatio-opetuksen ja -ohjauksen prosessit voivat useinkin olla pitkäkestoisia, ja tulisi myös säätää, että niitä voi antaa vain pätevyyden omaava ammattilainen. Myös muidenkin valmennuksen palvelua antavien henkilöiden riittävän osaamisen vaatimusta tulee perusteluissa korostaa.

Ne puhevammaisten ihmiset, myös lapset, joille ei lääkinnällisen kuntoutuksen kautta ole löydettävissä sopivaa kommunikointikeinoa, olisivat 8 §:n perusteluiden mukaan jäämässä myös ilman VPL:n mukaista kommunikaatio-opetusta ja -ohjausta. Perustelut on täsmennettävä sellaisiksi, että jokainen saa tarpeidensa mukaista apua, jotta kommunikaatio mahdollistuu, eikä jää väliinpuotoajia, joille ei VPL:n eikä kuntoutuksen puolelta olisi saatavissa tukea omaan kommunikaatioon sekä läheisten kanssa kommunikointiin, etenkin kun perusteluissa on kuitenkin mainittu olemuskielen ja varhaisten taitojen varassa kommunikoivien ihmisten ja heidän läheistensä kommunikaatio-ohjaus.

On erittäin tärkeää, että myös läheisillä (laajasti määriteltynä) olisi subjektiivinen oikeus valmennukseen kommunikaation sekä merkittävien elämän muutostilanteiden tukemiseksi. Perusteluissa tulee huomioida nimenomaisesti myös esimerkiksi kehitysvammaisten vanhempien tarvitsema ohjaus ja tuki esimerkiksi kodin- ja lastenhoitoon. Sitä tulee vammaan vuoksi välttämättä tarvittavana palveluna voida saada VPL:n mukaisesti, varsinkin kun SHL:n mukaisista yleisistä perhepalveluista ei läheskään aina löydy tähän tarkoitukseen sopivia ja toimivia palveluita.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Kuntouttava varhaiskasvatus on esillä ainoastaan lain perusteluissa. Se ei olisi varsinainen palvelu, vaan tarkoittaisi varhaiskasvatuksen maksuttomuutta. Kuntouttavan varhaiskasvatuksen maksuttomuuden laajentaminen nykyisestä aiheuttaa kustannuksia jo tiukkaan talousraamiin. Näistä syistä tarkoituksenmukaisempaa olisi kohdentaa varat varsinaisiin palveluihin kuten henkilökohtaiseen apuun ja erityiseen osallisuuden tukeen.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Henkilökohtaisen avun saamisedellytykset

Henkilökohtaisen avun saaminen ei saa edellyttää sitä, että vammaisen henkilö voi käytännön tilanteissa yksityiskohtaisesti viestiä tahtoaan tai ohjata konkreettisesti avustajan yksittäisiä toimia. Esimerkiksi vapaa-ajan avun vaatimaa ilmaisukykyä on jo nyt arvioitu oikeuskäytännössä samansuuntaisesti.

Lakiehdotukseen sisältyy soveltamisalan vuoksi riski, että lievemmin vammaiset eivät saa yksilöllistä tarvetta vastaavaa palvelua vammaispalvelulain nojalla. Perusteluja (s. 191) tulee muuttaa siten, että siitä käy ilmi, että myös harvemmin kuin viikoittain toistuvaan avun tarpeeseen tulee vastata henkilökohtaisella avulla. Nykyisessä oikeuskäytännössä on myönnetty apua esimerkiksi joitakin kertoja vuodessa toistuvaan harrastukseen.

Henkilökohtaisen avun määrää koskevan säännöksen sanamuotoja tulee hieman muuttaa. Palvelun välttämättömyys ilmenee jo lain soveltamisalasta, eikä sitä ole tarve toistaa. Lakiuudistuksessa tulee vahvistaa oikeutta saada niin sanottua vapaa-ajan apua tarpeen mukaisesti eli siten kuin nyt jo on tarkoitettu. Käytännössä lain muotoilu ”vähintään 30 tuntia kuukaudessa” on tarkoittanut lähes aina vapaa-ajan avun enimmäismäärää, vaikka tämä ei ole ollut lainsäätäjän tavoite. 9 § 5 momentti tulee muuttaa kuulumaan seuraavasti:

”Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua päivittäisissä toimissa, työssä, opiskelussa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa niin paljon kuin hän tarvitsee. Lisäksi vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua vuorovaikutuksessa ja vapaa-ajan toiminnassa tarpeen mukaisesti, kuitenkin vähintään 30 tuntia kuukaudessa.”

Yhteiskunnallinen osallistuminen tulee siis mainita 9 § 2 momentin kohdassa 2 työhön ja opiskeluun rinnastuvana toimintana. Tällöin toteutuisi paremmin se, että vammaisen henkilön yhteiskunnallinen aktiivisuus esimerkiksi vapaaehtoistyössä, järjestöissä ja politiikassa ei vähentäisi mahdollisuutta sosiaalseen vuorovaikutukseen. Yhteiskunnallinen osallistuminen tarkoittaisi tässä esimerkiksi osallistumista yhdistysten vaikuttamistoimintaan tai päätöksentekoon tai muuta luottamustehtävissä tapahtuvaa toimintaa. Tällä hetkellä aktiivisuus voi tarkoittaa, että henkilö joutuu valitsemaan järjestötoiminnan ja sosiaalisen elämän välillä. Tähän voidaan kohdentaa varoja kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta vapautuvasta osuudesta, jos sen maksuttomuus poistuu.

Perusteluissa on pohdittu henkilökohtaisen avun järjestämistä sairaalaan tai laitostuntoutuksen ajalle. Tällä hetkellä riittävää apua on näihin vaikeaa saada. Perusteluissa tulee ehdotettua vielä

vahvemmin korostaa, että riittävä yksilöllinen apu on näissäkin tilanteissa järjestettävä ja tällöin lähtökohta on mahdollistaa oman henkilökohtaisen avustajan käyttö.

Henkilökohtaisen avun saantia ulkomaille ei ole esityksessä ratkaistu riittävällä tavalla, sillä oikeus saada henkilökohtaista apua on kiinni tavanomaisen elämän käsitteen tulkinnasta. Käsite on liian tulkinnanvarainen, jotta se olisi riittävä lakiperusta. Lisäksi se voi asettaa esimerkiksi eri ikäiset ihmiset eri asemaan, sillä perusteluissa on korostettu eri ikäryhmien vertailua siinä, mitä mihinkin ikään tavallisesti kuuluu. Perusteluissa kuvataan EU:n vapaan liikkuvuuden periaatetta ja aihetta koskevaa henkilökohtaisen avun tapausta, mutta laista asia ei ilmene. Jos lakiluonnos hyväksytään tässä muodossa, asiaa tulee kehittää jatkossa.

Itsehoitoa vastaavat toimenpiteet

Lain mukaan henkilökohtaiseen apuun voisi kuulua itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeenmukaiseen hoitoon. Sanamuodon mukaan toimet eivät välttämättä olisi itsehoitoa, vaan itsehoitoa vastaavia.

Ehdotamme perusteluja (s. 197) muutettavaksi seuraavasti:

”Säännöksessä tarkoitetut itsehoitoa vastaavat toimenpiteet olisivat pääosin sellaisia, jotka vammaisen henkilö tekisi itse, jos toimintarajoite ei olisi esteenä. Vastaavia toimenpiteitä tekevät

myös vammaisen lapsen vanhemmat, omaishoitajat ja perhehoitajat. Henkilökohtaisella avulla ei olisi tarkoitus korvata kotihoidon tai kotisairaanhoidon palveluja, mutta osa kotihoidon tehtävistä on mahdollista sisällyttää henkilökohtaiseen apuun. Momentissa tarkoitettuja itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä olisivat esimerkiksi lääkkeen antaminen, katetrointi, haavanhoito sekä muusta omahoidosta huolehtiminen, johon vammaisen henkilö ja avustaja ovat saaneet vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisen perehdytyksen ja ohjauksen. Lisäksi tehtäviin voivat kuulua esimerkiksi toimet tajunnanalenemisten kuten epilepsiakohtausten ja erilaisten kiputilojen aikana. Tilanteissa, jossa hengityslaitetta käyttävän henkilön avustaminen toteutettaisiin henkilökohtaisella avulla, voisi henkilökohtaiseen apuun kuulua hengityslaitteen käytöstä ja toimivuudesta huolehtiminen edellä mainituin edellytyksin. Itsehoitoa vastaaviin toimiin kuuluvat kaikki hengityslaitteen käyttäjien hengityslaitteen ja käytössä olevan hengitystien toimivuudesta huolehtimiseen liittyvät toimenpiteet.”

Henkilökohtaisen avun tuottaminen

On tärkeää, että laissa vahvistetaan henkilökohtaisen avun tuottamistapojen saatavuutta ja säädetään työnantajamallin käytön edellytyksistä. Vammaissopimuksen artikla 19 yleiskommentissa korostetaan vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta sen suhteen, miten henkilökohtainen apu hänelle toteutuu. Tästä syystä 10 §:n 1 momenttiin tulee ottaa seuraava lisäys:

”Jos henkilökohtainen apu tuotetaan muulla kuin vammaisen henkilön esittämällä tavalla, tulee tälle olla välttämätön syy.”

Ei ole toivottavaa, että virkaedunvalvojat ehdotetulla tavalla toimisivat työnantajina. Heillä ei ole käytännössä mahdollisuuksia vastata työsuhteen käytännön asioista kuten työturvallisuudesta. Lakiehdotusta on muutettava tältä osin niin, että työnantajana voisi toimia erityisistä syistä

vammaisen henkilön puolesta vain hänen perheenjäsenensä tai muu läheinen henkilö, ei edunvalvoja.

Sijaisjärjestelyjen kirjaaminen on toimena oikeansuuntainen, mutta se ei ole riittävä. Kirjaus saattaisi olla lopulta vain esimerkiksi toteamus, että työnantaja hankkii sijaiset itse. Porvoon Vammaisneuvosto esittää momenttiin lisäystä, jossa todettaisiin hyvinvointialueen velvollisuus järjestää välttämätön apu. Näin on jo nytkin, mutta asiaa on syytä painottaa laissa. 10 § 3 momentti on korvattava seuraavalla momentilla:

”Hyvinvointialueen tulee tarvittaessa järjestää apu myös henkilökohtaisen avustajan poissaolotilanteissa. Poissaolotilanteita koskevat palvelut on kirjattava asiakassuunnitelmaan ja päätökseen.”

Perusteluissa voisi kuvata, että tarkoitus ei ole, että avustajapalveluita tuottava yritys voisi siirtää vastuun tuottamisesta hyvinvointialueelle, vaan että hyvinvointialue esimerkiksi sopimusjärjestelyin varmistaa sen, että palvelut kattavat avun poissaolotilanteissa. Työnantajamallissa poissaolotilanteisiin tarjottava apu voi olla myös muilla tuottamistavoilla toteutettavaa henkilökohtaista apua. Näin jo monilla alueilla toimitaan käytännössä. Poissaolotilanteisiin järjestettävä apu tulee käsitellä päätöksellä, jolla henkilökohtainen apu muutoinkin myönnetään. Perusteluissa tulee tässä kohtaa tuoda esiin, että kiireellisissä tilanteissa päätös tulee tehdä heti käytettävissä olevien tietojen perusteella.

Se, että henkilökohtaisen avun maksuttomuuden johdosta vammaiselle avun käyttäjälle ei saisi jäädä kannettavaksi avustamisesta aiheutuvia välttämättömiä kuluja, tulee selventää lain perusteluissa myös muiden avun tuottamistapojen kuin työnantajamallin osalta. Esimerkiksi koronapandemian aikaan kaikki avustajayritykset eivät ole välttämättä toimittaneet työntekijälle riittäviä suojarusteita, vaan avun käyttäjä on saattanut joutua vastaamaan näistä kuluista.

Työehtosopimus ja kulujen korvaaminen

Työnantajamallin korvaussäännöstä ollaan muuttamassa nyiseen lakiin nähden muun muassa maininnalla kohtuullisen palkan korvaamisesta. Tässä tulisi tarkentaa työehtosopimuksen mukaisten kulujen asemaa. Perusteluissa asiaa voitaisiin täsmentää näin:

”Siksi hyvinvointialueen on korvattava vain työnantajaliittoon kuuluvalla vammaisella henkilölle vähintään työehtosopimuksen mukainen palkka sekä muut työehtosopimuksessa määritellyt euromääräiset kulut kuten lomaraha, sairausajan palkka ja matka-ajan kulut.”

Perusteluissa todetaan, että hyvinvointialueella on yhdessä vammaisen henkilön kanssa oikeus arvioida, minkä palkkatason mukaista palkkaa avustajalle on maksettava. Tämä ei sellaisenaan pidä paikkaansa, sillä työehtosopimuksen sitovaa tulkintaa voivat tehdä vain Heta-liitto ja JHL työehtosopimuksen sopimusosapuolina. Perustelujen tekstiä on muutettava seuraavaksi:

”Mikäli työehtosopimuksessa on useampia palkkatasoja, tulee hyvinvointialueen korvata palkka työehtosopimuksen ja vammaisen henkilön avun tarpeen mukaisesti. Työehtosopimuksen tulkinnasta vastaavat viime kädessä työehtosopimuksen osapuolet.”

Työehtosopimus määrittää palkkauksen vähimmäistason. Palkkauksessa voidaan myös työnantajaliiton kuuluvalla ottaa huomioon työn edellyttämä erityisosaaminen, kuten hengityslaittepotilaiden osalta s. 203 todetaan. Korvattava palkka voi siis olla työehtosopimuksen määrittämää tasoa korkeampi.

Muut kohtuulliset ja välttämättömät kulut

Lakiehdotuksen mukaan hyvinvointialueen tulisi korvata myös ”muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset mukaan lukien palkkahallinnon kustannukset.” Tästä ei kuitenkaan ole lainkaan perusteluja, vaikka laki muuttuisi. Porvoon Vammaisneuvosto esittää kohtaan seuraavia perusteluja:

”Hyvinvointialueen tulee korvata myös muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut. Niitä voi syntyä jo ennen työsuhteen alkua liittyen avustajan rekrytointiin sekä vammaisen henkilön omaan kouluttautumiseen työnantajana toimimiseksi. Työnantajana toimimisesta aiheutuvia välttämättömiä ja kohtuullisia kuluja olisivat nykyiseen tapaan esimerkiksi avustajan pääsylippukulut ja lentomatkojen kulut. Työnantajaliiton jäsenmaksu on laissa tarkoitettu välttämätön ja kohtuullinen kustannus, sillä henkilökohtaisen avustajan työssä tyypillisesti tarvitaan työehtosopimuksen työaikamääräyksiä. Hyvinvointialueen korvausvelvollisuutta määriteltäessä olisi edelleen otettava huomioon lainsäätäjän aikaisempi kanta siitä, että vamman tai sairauden edellyttämä henkilökohtaisen avustajan tarve kustannetaan kokonaisuudessaan kunnan varoista (StVm 39/1994).”

Menettely kulujen korvaamisessa

Työnantajamallissa on muun muassa yhdenvertaisuussyistä tarve sille, ettei työnantajan edellytetä käyttävän omia varojaan henkilökohtaisen avun kuluihin. Tästä syystä lakiin tarvitaan seuraava lisäys:

”Kulut tulee korvata siten, että niihin on mahdollista saada hyvinvointialueen korvaus ennen maksun erääntymistä.”

Tämä lisäys voitaisiin tehdä esimerkiksi 11 §:n 1 momentin loppuun. Perusteluina tälle voi mainita, että on yhdenvertaisuutta heikentävää ja henkilökohtaisen avun toteutumisen vaarantavaa, mikäli vammaisen henkilö joutuu maksamaan henkilökohtaisen avun kuluja ensin itse. Tämä estää vammaisia esimerkiksi matkustamasta, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta maksaa avustajan matkakuluja omista varoistaan. Lisäksi muun muassa lakisääteisen työterveyshuollon kulujen korvaaminen vasta jälkikäteen tarkoittaa, että tällä hetkellä työterveyshuoltoa ei ole välttämättä järjestetty lainkaan tai siinä laajuudessa kuin laki edellyttää.

Lakiehdotuksessa on joitakin avustajan palkkaa ja menettelyä käsitteleviä ongelmallisia kohtia. Avustajan palkkaa ei aina euromääräisenä voida merkitä päätökseen 11 § 3 momentissa esitetyllä tavalla, koska tarkkaan palkkaan vaikuttaa muun muassa työntekijän työkokemus. On tarpeen, että oikea palkka varmistetaan ennen työsopimuksen tekemistä, mutta päätösvaiheessa ei ole mahdollista tietää euromääräistä palkkaa. Mikäli laki edellyttäisi tarkan palkan kirjaamista päätökseen, tulee tästä todennäköisesti paljon sekavia tilanteita, muutoksenhakuja ja päätöksiä pitäisi korjata jälkikäteen. Tästä syystä säännöksen tulee olla ennemmin seuraava:

”Kulujen perusteet ja korvaamistapa on kirjattava asiakassuunnitelmaan ja päätökseen”.

Perusteluissa voitaisiin kuvata sitä, että päätökseen kirjataan esimerkiksi maininta, että palkka korvataan työehtosopimuksen tasoisesti silloin, kun työnantajaa sitoo alan työehtosopimus.

Ehdotettu muutos tarkoittaa myös, että kulujen korvaamistavasta tulisi muutoksenhakukelpoinen asia. Tämä sinänsä lisää vammaisen oikeusturvaa. Toisaalta laissa ei ole tarkempia säännöksiä kulujen korvaamisesta ja vain perusteluissa todetaan, että hyvinvointialue ei voi velvoittaa työnantajaa siirtämään työnantajan velvollisuuksia hyvinvointialueen osoittamalle toimijalle. Tämä on tärkeä maininta, mutta ei ole tyydyttävä ratkaisu, että asia ei käy ilmi lain tasoisena. Tällä hetkellä tosiasiassa työnantajilla ei ole mahdollisuutta olla siirtämättä esimerkiksi palkanmaksua kunnan tehtäväksi, eikä asia pelkällä perustelujen maininnalla todennäköisesti muutu. Näistä syistä 11 § 1 momentin viimeinen lause tulee muuttaa kuulumaan seuraavasti:

”Hyvinvointialue on velvollinen korvaamaan henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset suoraan työnantajalle, jollei työnantajan suostumuksella noudateta muuta menettelyä.”

Perusteluissa voitaisiin kuvata, että työnantajamallissa asiakkaalla tulee aina olla mahdollisuus saada kulut korvatuksi muullakin tavoin kuin valtuuttamalla hyvinvointialue tai sen määräämä toimija vastaamaan palkanmaksusta. Laissa siis vahvistettaisiin asiakkaan oikeus saada kulut korvatuiksi suoraan itselleen, jollei hän halua käyttää hyvinvointialueen osoittamaa palkkahallintoa. Tämä tukisi sitä, että hyvinvointialueen tulee järjestää palkkahallinto asianmukaisesti, sillä asiakkaan olisi mahdollista siirtyä käyttämään muuta palkkahallintoa.

Yo. tarkoittaisi esim. sitä, että Sipoon palveluja ei ole pakko käyttää. POISTA TÄMÄ!

Työnantajille tarjottava neuvonta ja tuki

Laissa muutettaisiin nykyistä työnantajamallin ns. ohjaus- ja auttamisvelvollisuutta. Luonnoksen mukaan hyvinvointialueen on annettava yksilöllistä neuvontaa ja tukea työnantajamalliin liittyvissä käytännön asioissa. Tämän muutoksen osalta ei ole lainkaan perusteluja, mitä muutoksella tarkoitetaan nykytilaan nähden. Myöskään vaikutuksia ei ole arvioitu. Neuvonta ja tuki kuvaavat hyvin sitä, että hyvinvointialueen tulee antaa tietoa ja auttaa käytännön toimissa. Ei ole kuitenkaan selvää, mitä kaikkea työnantajamalliin liittyvillä käytännön asioilla voidaan tarkoittaa. Koska asia on näin avoinna ja vailla perusteluja, selkeämpää olisi säilyttää ohjaus- ja auttamisvelvollisuus nykyisen lain kaltaisena, vaikka senkin on todettu olevan tulkinnanvarainen.

Tässä lausunnossa on aikaisemmin ehdotettu, että laissa olisi yleinen säännös palvelujen tuottamisesta. Tämä koskisi myös henkilökohtaisen avun työnantajamallin neuvontaa ja tukea. Hyvinvointialue voisi siis ostaa palvelun ulkopuoliselta silloin kun se on tarkoituksenmukaista ja muut edellytykset ostolle täyttyvät.

Työnantajan tehtävien hoitaminen

Perusteluissa (s. 201-202) on kirjoitettu työnantajamallin tehtävien hoitamisesta ja oikeuksien ja velvollisuuksien siirrosta. Tämä kappale on kokonaisuudessaan epätarkka työoikeudellisten termien suhteen. Esimerkiksi työterveyshuollon järjestämisvastuuta ei voida siirtää kolmannelle osapuolelle. Sen sijaan on mahdollista, että työterveyshuollon järjestämistä koskevan sopimuksen tekee työnantajan nimiin työnantajan valtuuttama taho. Esitämme kappaleen muuttamista seuraavasti:

”Työnantaja voisi siirtää työlainsäädännön ja sovellettavan työehtosopimuksen rajoissa kolmannen osapuolen hoidettavaksi työnantajalle kuuluvia tehtäviä, kuten esimerkiksi palkanmaksun. Hyvinvointialue ei kuitenkaan voisi velvoittaa työnantajaa käyttämään hyvinvointialueen määrittämää palkkahallintoa. Selvyyden vuoksi asiakassuunnitelmaan olisi aina kirjattava myös se, miten palkkahallinto järjestetään. Työsopimuksen osapuolet eivät työsuhteen 1 luvun 7 §:n mukaan saa siirtää työsuhteesta johtuvia oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan kolmannelle ilman toisen sopijapuolen suostumusta, ellei työsuhteenlaista muuta johdu. Varsinainen oikeuksien ja velvollisuuksien siirto työsuhteessa voi tapahtua siis ainoastaan työnantajan ja työntekijän välisellä sopimuksella, eli hyvinvointialue ei voi asiasta päättää.”

Vastuuvakuutukset

Lain perusteluissa (s. 202) todetaan, että vastuuta vahingoista olisi mahdollista pienentää ottamalla vakuutus. Käsityksemme on, että tällaisia vakuutustuotteita ei ole henkilökohtaisten avustajien työnantajien saatavilla, sillä vakuutusyhtiöt ovat rajanneet yksityishenkilöt työelämän vastuuvakuutusten ulkopuolelle. Asiasta tarvittaisiin todennäköisesti erillistä sääntelyä, jotta tällaisia vakuutuksia tai muu vastaava turva saataisiin myös henkilökohtaisen avun työnantajamalliin.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Tämä uusi pykäläkokonaisuus on erittäin tärkeä turvatessaan apua ja tukea vaativiin tuen tarpeisiin, joita esimerkiksi monilla kehitysvammaisilla ja autismikirjolla olevilla ihmisillä usein on. Erityistä tukea ei kuitenkaan tulisi säätää viimesijaiseksi, jotta kaikki tätä tukea tarvitsevat voivat sitä myös tosiasiallisesti saada tarpeisiinsa nähden riittävässä määrin. Erityisen tuen sääntelyn tulisi myös erityisen osallisuuden tuen ja tuetun päätöksenteon osalta tulla hyvinvointialueita velvoittavaksi jo 1.1.2023, jotta haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten ihmisten pääsy tarvitsemiinsa palveluihin ei vaikeutuisi. Selkeyden vuoksi pykälän alle kuuluvat kolme erilaista palvelua voisivat mieluummin olla kukin omassa pykälässään

Erityisesti jos voimavararajaus vastoin odotuksia säilyy henkilökohtaisen avun pykälässä, erityistä osallisuuden tukea tarvitaan ehdottomasti mahdollistamaan omannäköistä vapaa-aikaa niille vammaisille ihmisille, jotka jäävät vaille henkilökohtaista apua. Erityistä osallisuuden tukea on välttämätöntä saada myös omassa kodissa tapahtuviin tekemisiin, koska lapsuudenkodissa tai asumisyksikössä asuvilla vammaisilla henkilöillä tulee olla oikeus tehdä itselleen mieluisia vapaa-ajan tekemisiä myös omassa kodissaan, eikä omaisilta tai asumisyksiköstä tosiasiallisesti aina voi saada tähän yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaista apua. Yhdenvertaisuusnäkökulmasta myös erityisen osallisuuden tuen osalta olisi aiheellista säätää vapaa-ajan henkilökohtaisen avun tavoin, että sitä tulisi myöntää vähintään 30 tuntia kuukaudessa, ellei vähempi määrä riitä vastaamaan vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.

YK:n vammaissopimus edellyttää kansallisessa lainsäädännössä säädettävän tuetusta päätöksenteosta. Sopimukseen ja sen 12 artiklaan tulisi viitata perusteluissa, samoin kuin YK:n vammaiskomitean ko. artiklan tulkinnan ja soveltamisen tueksi hyväksymään yleiskommenttiin nro 1. Perusteluissa tulisi tähdentää, että vammaissopimuksen edellyttämin tavoin tuetussa päätöksenteossa tulee olla keskiössä vammaisen henkilön tahto ja mieltymykset. Arvioitaessa, mitkä ovat niitä elämän merkittäviä päätöksentekotilanteita, joihin tuetun päätöksenteon palvelua voisi saada, keskiössä tulisi olla vammaisen henkilön oma näkemys siitä, mitä päätöksiä hän pitää merkittävinä. Perusteluissa tulisi lisäksi todeta myös lapsen oikeus saada tuetun päätöksenteon palvelua yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Lisäksi tulisi harkita pitäisikö päätöksenteon tukijoilta edellyttää koulutusta, jotta tuettu päätöksentekijä onnistuu ehdotetussa säännöksessä ja sen perusteluissa tarkoitettua. Tuettua päätöksenteon palvelun piiriin hakeutuminen voi olla vaikeaa vammaisille henkilöille, jotka sitä eniten tarvitsisivat, joten vammaispalveluille tulisi säätää erityinen velvollisuus auttaa tuettua päätöksentekijää tarvitsevia asiakkaita hakemaan ja saamaan tätä palvelua

sekä tarvittaessa edistää tuetun päätöksenteon keinoin esiin tulevia asiakkaan tahdon ja mieltymysten mukaisia valintoja.

Kannatamme Kehitysvammaisten tukiliiton lausuntoa

Vaativasta moniammatillisesta tuesta on erittäin tärkeää säätää vammaispalvelulaissa, jotta erityishuoltopiirien nykyisin kehitysvammalain mukaisesti järjestämällä moniammatillista osaamista vaativilla palveluilla säilyy lakiperusta, eivätkä ne typisty vain terveydenhuollon palveluiksi. Rajanvetoa osaksi terveydenhuoltoa siirtyviin nykyisin erityishuoltona järjestettäviin palveluihin olisi vielä täsmennettävä perusteluissa. Niissä olisi myös erityisesti huomioitava lapset ja nuoret palvelun asiakkaina ja huomioitava haastavan käyttäytymisen tilanteiden rinnalla vahvemmin myös muunlaisia tilanteita. On hyvä, että palvelua on ehdotuksen perusteluiden mukaisesti järjestettävä ensisijaisesti vammaisen henkilön arkiympäristössä, kuten kotona tai työ- tai päivätoiminnassa.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Erityisestä osallisuuden tuesta on tarve säätää laissa, jotta tällainen henkilökohtaisesta avusta erillinen palvelu toteutuu. Koska erityisen tuen saaminen voi olla monista syistä käytännössä hankalaa, tulee vielä kartoittaa, voiko syntyä väliinputoajaryhmiä, jotka jäisivät henkilökohtaisen avun ja erityisen tuen ulkopuolelle.

Erityisen tuen toteuttamista koskeva 13 § sisältää osittain sellaisia yleisiä lähtökohtia, jotka ilmenevät lain muista säännöksistä. Lisäksi siinä on väljemmin kuvailevaa tekstiä, mitä palvelu voi olla. 13 § olisi siis tarve käydä läpi siltä kannalta, että siitä selvemmin ilmenisivät oikeudet ja velvollisuudet.

Yhdenvertaisuusnäkökulmasta myös erityisen osallisuuden tuen osalta voisi olla aiheellista säätää, että sitä tulisi myöntää lähtökohtaisesti 30 tuntia kuukaudessa.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten tukiliiton lausuntoa

Tuetusta päätöksenteosta säätämisen tulee YK:n vammaissopimuksen edellyttämin tavoin olla mukana laissa. Siitä ehdotetaan säädettäväksi vain elämän merkittäviä päätöksentekotilanteita varten annettavana erillisenä palveluna, mikä on tarpeen, mutta jotta varmistetaan, että tuettua

päätöksentekoa tosiasiasa saa tarpeiden mukaan osana muita ehdotetun lain mukaisia palveluita, tulisi nimenomaisesti säätää myös osana muita palveluita annettavasta tuetusta päätöksenteosta ja sen kirjaamisesta ko. palveluita koskeviin päätöksiin. Muuten esimerkiksi asumisen tuen palveluissa ei varata riittäviä resursseja tämän tuen toteuttamiseen sitä tarvitseville asukkaille.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Vaativasta moniammatillisesta tuesta on erittäin tärkeä säätää vammaispalvelulaissa, jotta erityishuoltopiirien nykyisin kehitysvammalain mukaisesti järjestämällä moniammatillista osaamista vaativilla palveluilla säilyy lakiperusta, eivätkä ne typisty vain terveydenhuollon palveluiksi. Nämä palvelut ovat erittäin tärkeitä monille niiden nykyisille asiakkaille, jotka ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa olevia kehitysvammaisia ja autismikirjon ihmisiä, joilla on erilaisia vaativia ja vahvaa monialaista osaamista edellyttäviä tuentarpeita.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten tukiliiton lausuntoa

Asumisen tuki on erityisen tärkeä palvelu ehdotuksessa. Osana sitä tulee antaa asukkaille yksilöllistä tukea monenlaisiin erilaisiin tarpeisiin, mukaan lukien esimerkiksi päätöksenteon tukemisen. Muilla palveluilla ei tule joutua paikkaamaan asumisen tuen palveluiden puutteita. Perus- ja ihmisoikeudet edellyttävät asukkaan tuen tarpeisiin vastaamista huomattavasti ns. eksistenssiminimiä ("ruokaa ja suojaa") laajemmin, mikä vaatii paljon asumisen tuen pykäliltä perusteluineen sekä vahvaa toimeenpanon tukea. Vuoden 2018 lakiehdotuksen (HE 159/2018 vp) asumisen tuen pykälä turvasi paremmin asukkaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista, joten ehdotamme paluuta silloiseen pykälämuotoiluun.

Erittäin tärkeää on vahvistaa 14 §:ää niin, että sen mukaan asumisen tuki järjestettäisiin ensisijaisesti vammaisen henkilön itse valitsemaan asuntoon ja asuinpaikkaan. Tätä edellyttävät vammaissopimuksen 19 artikla ja sitä koskeva yleiskommentti nro 5, jotka tulee huomioida perusteluissa. Niistä tulee käydä selväksi, että myös runsaasti ja/tai vaativaa apua, tukea ja huolenpitoa tarvitsevan vammaisen ihmisen tulee voida saada asumisen tuki itse valitsemaansa asuntoon ja ja asuinpaikkaan. Ryhmämuotoinen asuminen ei saa olla ainoa vaihtoehto myöskään kehitysvammaisille tai autismikirjon ihmisille, joista kaikille se ei sovi.

Asumisen tukeen ei kuuluisi velvollisuutta järjestää asumisen tukea tarvitsevalle vammaiselle ihmiselle hänen tarpeitaan vastaava asunto. On tärkeää järjestää palvelut ensisijaisesti itse valittuun asuntoon, mutta tarvittaessa hyvinvointialueen tulisi edelleen järjestää vammaiselle ihmiselle

tarpeiden mukainen asunto. Sopivia (kuten esteettömiä) asuntoja kohtuullisella vuokralla voi olla vaikea löytää, eikä esimerkiksi kehitysvammaisilla ihmisillä usein ole kykyä itse hankkia tällaista asuntoa.

Perusteluissa olisi syytä todeta esimerkkinä vähäisemmistä, mutta kuitenkin vamman johdosta välttämättömistä, tuen tarpeista se, miten nykyisten kehitysvammalain mukaisten asumispalveluiden asiakkaiden välttämättömiin asumisen tuen tarpeisiin vastataan jatkossakin VPL:n mukaisella asumisen tuella, eikä heidän ole tarkoitus siirtyä sosiaalihuoltolain mukaisen asumisen piiriin.

Perusteluissa tulisi käsitellä monipuolisemmin erilaisia asumisen tuen toteuttamisen vaihtoehtoja. Niissä tulisi huomioida, että jos henkilökohtainen apu on asumisen tuen tuottamistapa, voimavaraedellytystä ei tule KHO:n nykyisen oikeuskäytännön mukaisesti soveltaa.

Vammaisen lapsen asumisen tukemisen kokonaisuudesta tulisi säätää v. 2018 HE:n (159/2018 vp) tavoin yhtenä lapsen asumisen tuen kokonaisuutena, sisältäen myös lapsen kodin ulkopuolisen asumisen. Nyt lapsen asumisen tuen osalta korostuu liikaa kodin ulkopuolinen asuminen, josta on oma pykälänsä, ja aina vahvasti ensisijainen lapsen ja perheen tukeminen niin, että lapsi voi asua oman perheensä kanssa, jää helposti vähemmälle huomiolle asumisen tuen pykälän viimeisenä momenttina. Perusteluissa olisi syytä kiinnittää huomiota siihen, miten erityisesti lasten asuminen kehitysvammalaitoksissa tulee vihdoin saada lopetettua.

14.4 §:n perustelut ovat oikeansuuntaiset, mutta niissä tulisi täsmentää, että perheelle myönnettyjen tukitoimien tulee myös tosiasiaassa toteutua. Myös se on syytä selventää, että säännöksen mukaiset palvelut ovat lapselle ja perheelle ylläpitoa lukuun ottamatta maksutonta asumisen tukea. Esimerkiksi osana asumisen tuen palveluiden kokonaisuutta järjestettävästä yleensä maksullisesta lapsiperheiden kotipalvelusta ei pidä voida periä maksua.

Esteettömän asumisen pykälän perusteluissa tulee selventää, että palvelua voi nykyisin tavoin saada myös uudisrakentamisen vammasta johtuviin ylimääräisiin kustannuksiin. Siitä voisi myös ottaa perusteluihin esimerkkejä, miten esteettömän asumisen tukea olisi myönnettävä mahdollistamaan lapsen asumisen oman perheensä kanssa, vaikka muutostyöt eivät lisäisi lapsen mahdollisuuksia toimia itsenäisesti.

Vuoroasumisen huomiointi ehdotetussa 17 §:ssä on vammaisten lasten ja heidän perheidensä yhdenvertaisuuden näkökulmasta tärkeä parannus, mutta vuoroasuminen tulisi huomioida vastaavasti myös muiden ehdotetun lain mukaisten palveluiden osalta, ja samoin tulisi huomioida myös muut vuoroasumisen kaltaiset tilanteet kuin lapsenhuoltolain mukainen vuoroasuminen.

Erityisen painavan syyn edellytys sille, että esteettömän asumisen tukea saisi asumisyksikössä sijaitsevaan asuntoon, on liian tiukka. Muutostyöt pitää saada, jos asumista yksikössä sijaitsevassa kodissa ei muuten voi jatkaa. Pykälän sanamuodot tulee muuttaa vastaamaan sen luonnetta subjektiivisena oikeutena.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme kehitysvammaisten tukiliiton lausuntoa

On olennaisen tärkeää, että VPL:ssa säädetään vammaisen lapsen vammansa vuoksi tarvitsemasta kodin ulkopuolisesta asumisesta, jotta vammaisia lapsia, joilla ei ole lastensuojelun sijaishuollon tarvetta, ei enää otettaisi huostaan ja sijoitettaisi lastensuojelulain nojalla. Lastensuojelulaki ja sen mukainen huostaanotto tai kiireellinen sijoitus kuuluvat myös vammaisten lasten osalta vain tilanteisiin, joissa lastensuojelulain mukaiset asiakkuuden ja huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen edellytykset täyttyvät.

Pykälään tulee korjata se, että vain lastensuojelun tarve ei ole riittävä edellytys lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle lastensuojelulain mukaisesti, vaan tämä edellyttää aina huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen (tai vanhempien suostumuksella toteutetun lyhytaikaisen avohuollon sijoituksen) lastensuojelulain mukaisten edellytysten täyttymistä.

Lapsen kodin ulkopuolisen asumisen toteuttamisesta pienryhmäkodissa tulisi nimenomaisesti todeta se, että pienryhmäkodissa asuvien lasten tarpeet huomioiden maksimimäärä lapsia siellä voi olla myös selvästi vähemmän kuin nyt ehdotettu seitsemän lasta. Kodin ulkopuolista asumista tarvitsevien lasten tarpeet ovat usein hyvin vaativia, ja tällöin voi olla, että lapsia samassa yksikössä voi olla esimerkiksi maksimissaan 3-4. Maksimimäärää 7 tulisikin pykälässä nähdäksemme laskea korkeintaan viiteen lapseen samassa yksikössä, mutta määrän tulisi siis olla sitäkin pienempi, jos yksikön lasten tarpeet näin edellyttävät.

Vuoden 2018 HE:n (159/2018 vp) tavoin olisi hyvä ottaa jo pykälätasolle keskeisiä edellytyksiä sille, miten lapsen kodin ulkopuolinen asuminen tulee järjestää: ”Lapsen asumisen tuen järjestämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tarpeisiin ja niitä vastaavaan henkilöstön osaamiseen, lapsen ja perheenjäsenten ja muiden läheisten yhteydenpitoon ja ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon ja huolenpidon jatkuvuuteen. Lapsen asumisen tuki on järjestettävä niin, että asuinpaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin.”

Lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksujen määräytyminen elatuslain mukaisesti olisi kohtuutonta, koska se johtaisi merkittävään maksutason kohoamiseen (nykyiseen verrattuna jopa

kymmenkertaisiin maksuihin) ja siihen, että vanhemmat maksaisivat sekä elatuslain mukaisesti määräytyvän asiakasmaksun että käytännössä varmasti nykyisin tavoin yleensä jatkossakin arkirokoailun kustannuksia lukuun ottamatta vastaisivat lapsen kaikenlaisista menoista ja siten hänen elatuksestaan.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lyhytaikaisen huolenpidon pykälä on erittäin tärkeä erityisesti vammaisten lasten ja heidän perheidensä näkökulmasta. Se mahdollistaa vammaisesta läheisestään huolta pitävälle ihmiselle työssäkäynnin, opiskelun tms. sekä jaksamisen tueksi tarvittavaa lepoa, ja voi samalla parhaimmillaan auttaa myös edistämään vammaisen ihmisen osallisuutta ja esimerkiksi vammaisen nuoren itsenäistymistä. Pykälä mahdollistaa lyhytaikaisen huolenpidon saamisen myös muille kuin nykyisin kehitysvammaisten erityishuollon piirissä oleville.

Palvelua ei kuitenkaan tule rajata vain oman perheen tai muun läheisen kanssa asuville vammaisille henkilöille, sillä se sulki esimerkiksi tätä palvelua oman osallisuutensa ja itsenäistymisen tueksi tarvitsevia perhehoidossa asuvia lapsia ja nuoria ulkopuolelle ja jättäisi heidät perusteetta huonompaan asemaan kuin oman perheen kanssa asuvat vammaiset lapset ja nuoret. Palvelua olisi siten HE 159/2018 vp:n mukaisesti saatava myös oman osallisuuden tueksi asumismuodosta riippumatta. Palveluun tulisi kuulua v. 2018 ehdotuksen tavoin siihen pääsemiseksi välttämättömät kuljetukset, jotta ei heikennettäisi palvelua nykyisin erityishuoltona ja maksuttomin erityishuollon kuljetuksin saavien ihmisten ja perheiden asemaa.

Peruskoulun 3.-9. luokkien oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan tulisi normaalisuusperiaatteen ja vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti olla VPL:n mukaista lyhytaikaista huolenpitoa, kun palveluntarve johtuu selkeästi vammasta, eivätkä samanikäiset vammattomat oppilaat palvelua tarvitse.

Kannatamme Kehitysvammaisten tukiliiton lausuntoa

Perusteluissa on hyvin huomioitu poikkeukselliset ja äkilliset lyhytaikaisen huolenpidon tarpeet samoin kuin se, että palvelu tulee toteuttaa vammaiselle henkilölle ja perheelle sopivalla tavalla. Toteamus ”Jos vammaisen henkilö ja läheiset niin toivovat, lyhytaikainen huolenpito olisi toteutettava ensisijaisesti vammaisen henkilön kotona esimerkiksi kotiin annettavana perhehoitona” on tärkeä. Rajanvetoa lyhytaikaisen huolenpidon ja asumisen tuen välillä olisi selkiytettävä, esimerkiksi kummasta on kyse intervalliratkaisuissa, joissa vammaisen ihminen (usein lapsi tai nuori) on joka toisen viikon kotona ja joka toisen asumisyksikössä. Etäpalvelua tulisi tässäkin järjestää vain vammaisen henkilön suostumuksella.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Päivätoiminnasta on edelleen ehdottomasti tarpeen säätää vammaispalvelulaissa. Ehdotuksen mukainen

pykälä kuitenkin rajaisi toteutuessaan päivätoiminnan vain työikäisille henkilöille, jotka ovat työkyvyttömiä tai eivät pysty osallistumaan työtoimintaan. Nykyisin erityishuoltona järjestettävän työtoiminnan asiakkaiden tilanne heikkenee kohtuuttomasti, mikäli ihmiset jaotellaan kategorisesti lakiesityksessä esitetyn mukaisesti työtoimintaan kykeneviin ja siihen kykenemättömiin.

Päivätoiminnasta tulee säätää myönnettäväksi yksilöllisen tarpeen perusteella ilman kategorisia rajoituksia. Säännöksen pitää mahdollistaa palkkatyön tekemisen, työhönvalmennuksen, työllistymistä tukevan työtoiminnan ja osallisuutta tukevan päivätoiminnan joustavaa yhdistämistä. Jotta palvelu aidosti tukee ihmisen yhteiskunnallista osallisuutta, se ei voi myöskään olla sidottu joustamattomasti vain päiväaikaan.

Päivätoiminnan tavoitteissa pykälätasolla tai vähintään perusteluissa tulisi huomioida toiminnan asiakkaiden oman päätöksenteon tukeminen osana toimintaa erityisesti, jos osana muita palveluita annettavasta tuetusta päätöksenteosta ei säädetä erikseen 12 §:ssä.

Välttämättömien kuljetusten palveluun pääsemiseksi tulisi vuoden 2018 lakiehdotuksen (HE 159/2018 vp) tavoin kuulua palveluun. Jos ne ovat jatkossa omavastuullista liikkumisen tukea, nykyään ehdotettua päivätoimintaa vastaavaa toimintaa kehitysvammalain nojalla ja siihen kuuluvien maksuttomien kuljetuksien saavien vammaisten ihmisten asema heikkenee kohtuuttomasti.

Kannatettavaa on päivätoiminnan toteuttamisen pykälään ehdotettu mahdollisuus toteuttaa päivätoimintaa myös henkilökohtaisena palveluna. Etäpalveluna päivätoimintaa tulisi voida järjestää vain vammaisen henkilön suostumuksella ja etäpalvelun ollessa hänelle muutenkin sopiva ja hänen etunsa mukainen palvelumuoto.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalvelulaissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Työtoiminnasta ja tuetun työn työhönvalmennuksesta olisi tarkoitus säätää sosiaalihuoltolaissa harkinnanvaraisena palveluna. Näistä on ehdottomasti säädettävä määrärahoista riippumattomina subjektiivisina oikeuksina vammaispalvelulaissa, koska kyse on vamman vuoksi välttämättä tarvittavista palveluista, joissa oleellista on tuen jatkuvuus. Työtoiminnasta on kuitenkin säädettävä niin, että ihmisoikeuksien vastainen palkattoman työn teettäminen jatkuvana palvelumuotona ei ole enää mahdollista. Sen on oltava tavoitteellista ja annettava valmiuksia palkkatyöllistymiseen. Tämän lisäksi palvelun on mahdollistettava tavoitteet muun osallisuuden tukemiseksi.

Työtoiminnan asiakkaille tulisi jatkossakin maksaa toiminta- tai muun niminen avustus (ns. työosuusraha), jonka määrästä olisi yhdenvertaisuuden näkökulmasta syytä säätää tarkemmin niin, että se olisi kaikille 12 euroa/päivä. Työtoimintaan tulisi osana palvelua eli siten maksuttomina kuulua sinne pääsemiseksi välttämättömät kuljetukset.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuo

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Liikkumisen tuen osalta ehdotuksessa on paljon hyvää: esimerkiksi sen toteuttamisen tapoja laajennettaisiin ja käyttöä joustavoitettaisiin. Toisaalta on pitkälti hyvinvointialueen harkintavallassa, miten näitä joustoja on tosiasiassa käytettävissä. Esimerkiksi hyvinvointialue päättää, saako kuljetuspalveluita jaksottaa kuukautta pidemmälle ajalle tai saako vammaisen henkilö käyttöönsä matkabudjetin, eikä sen laskemiselle ei ole määritelty tarkempia kriteereitä.

Vammaisen henkilön tulee voida itse valita matkojen jaksottaminen kuukautta pidemmälle ajalle sekä matkabudjetin matkojen määrän sijasta. Tästä syystä 23 § 2 ja 3 momentit tulee muuttaa seuraavasti:

”Vammaisella henkilöllä on oikeus hakemuksesta saada liikkumisen tuki toteutetuksi siten, että sen määrä perustuu matkojen määrän sijaan kilometri- tai euromäärään.

Vammaisella henkilöllä on oikeus hakemuksesta saada liikkumisen tuki jaksotetuksi enintään vuoden ajalle. ”

Lisäksi olisi hyvä, että laissa olisi yleinen säännös siitä, että mikäli päätöksessä poiketaan vammaisen henkilön näkemyksestä järjestettävän palvelun suhteen, tulee se perustella. Näin hyvinvointialue joutuisi tarkemmin erittelemään, miksi liikkumisen tuki on järjestetty tietyllä tavalla. Perusteluvollisuus korostuu etenkin, jos liikkumisen tuen eri vaihtoehtoja on laissa useita.

Liikkumisen tuen ratkaisujen tulee palvella eri tavoin vammaisia ja eri elämäntilanteissa olevia vammaisia henkilöitä. Ei voi olla esimerkiksi niin, että työssäkäyville myönnetään tukea leasing-

autoon, mutta muille ei. Perusteluissa tulee enemmän kuvata sitä, että liikkumisen ratkaisujen on tarkoitus edistää kaikkien vammaisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Liikkumisen tuen lakisääteistä vähimmäismäärää on vaikea arvioida, jos palvelua voidaan järjestää kaikilla luetelluilla tavoilla. Myös tätä varten laissa voisi olla asetuksenantomahdollisuus, jos on tarve täsmentää sitä, miten määritellään liikkumisen tuen kokonaisuus ja euromääräinen liikkumisen tuki.

Liikkumisen tukeen tulee olla oikeus yhteiskunnalliseen osallistumiseen tarvittava määrä, eli näitä matkoja ei tehtäisi 18 matkan kiintiöstä. Tämä tukisi vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Yhteiskunnallinen osallistuminen tulee mainita mm. työ- ja opiskelumatkojen yhteydessä 23 § 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä.

Henkilökohtaisen avun avulla järjestettävä liikkumisen tuki on herättänyt paljon kysymyksiä, mitä se voi olla ja voiko se olla osa 18 matkan kiintiötä. Selvää on, että henkilökohtaiseen apuun kuuluu myös liikkumisessa avustaminen ilman, että kyse on 21 §:n mukaisesta liikkumisen tuesta. Tällainen apu ei voi vähentää oikeutta liikkumisen tukeen. Vammaispalvelulaki ei saa myöskään olla esteenä sille, että henkilökohtaisen avustajan työhön voi kuulua auton käyttöä.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Taloudellisen tuen osalta ei vastaa normalisuuseriaa, että vamman vuoksi välttämättä tarvittun välineen tai teknisen ratkaisun hankintakustannuksista korvataan vain puolet, vaan normalisuutta olisi korvata kokonaan erotus vammattoman ihmisen vastaavan välineen hintaan. Perusteluissa olisi tarpeen tarkentaa, että vaikka kyseessä on määrärahasidonnainen palvelu, niin sen ei pitäisi vaikuttaa korvaukseen siten kuin nykyään usein tapahtuu, että korvaus on määrärahoihin vedoten jopa selvästi alle puolet kustannuksista. Vakiomalliseen välineeseen vamman vuoksi välttämättä tarvittavat muutostyöt korvattaisiin ehdotuksen mukaan kokonaan, mutta tulisi vielä tarkentaa, että tämä koskee myös vakiomalliseen välineeseen vamman vuoksi tarvittavia lisävarusteita. Vaikka lisävarusteet voidaan lisätä välineen varusteluun jo ostovaiheessa, ne voivat olla yhtä välttämättömiä vammaiselle ihmiselle välineen käyttämiseksi kuin muutostyöt.

Monen vammaisen ihmisen kohdalla harrastusvälineen hankinta kaatuu edelleen välineen kalliiseen hintaan, etenkin kun vammaisten ihmisten ja heidän perheidensä tulotaso on muuta väestöä selvästi matalampi. Erityisesti lasten kohdalla on huomioitava, että sama väline, kuten polkupyörä, ei sovellu koko lapsuuden ja nuoruuden ajaksi, vaan todennäköisesti kasvun ja kehityksen mukaan myös välinettä tulee päivittää. Vammainen ihminen ei pysty hankkimaan kaikkia liikkumisen, harrastamisen ja vapaa-ajan välineitään tavallisesta kaupasta, vaan myyjinä toimivat usein apuvälinefirmat/-valmistajat, ja hinnat ovat huomattavasti korkeammat. Näihin liikunnan harrastamisen ja vapaa-ajan välineisiin olisi syytä olla mahdollisimman pitkälti normaalisuusperiaatteen mukaisesti mahdollisuus saada VPL:n mukaista taloudellista tukea.

Nykyisin vammaispalvelulaissa pykälätasolla erikseen mainitut ylimääräiset vaatetuskustannukset ja erityisravinnon kustannukset, joita voidaan harkinnanvaraisesti korvata, olisi parempi nytkin mainita jo pykälätasolla, jotta soveltajat ymmärtävät niiden myös jatkossa kuuluvan nykyisin tavoin lain piiriin.

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät riittävästi

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa. Myös tuemme Kehitysvammaisten tukiliiton lausumaa

Ehdotettu siirtymäsäännös on liian tulkinnanvarainen, ja sitä on muutettava poistamalla maininta palvelujen uudelleenorganisoinnista:

"Ennen tämän lain voimaan tuloa kumotun vammaispalvelulain perusteella tehdyt päätökset pysyvät voimassa päätöksiin merkityn voimassaoloajan. Näihin päätöksiin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Nämä päätökset on saatettava uuden lain mukaisiksi, kun vammaisen henkilön palvelutarve sitä edellyttää. Kaikkien päätösten on oltava uuden lain mukaisia kolmen vuoden kuluttua tämän lain voimaantulosta."

Pelkkä uudelleenorganisointi perusteena voi luoda käsityksen, että päätöksiä voitaisiin muuttaa massaluonteisesti ilman yksilöllistä arviointia. Ei ole myöskään selvää, mitä palvelujen organisoimisella tässä tarkoitettaisiin yksittäisen palvelun suhteen.

Kahden vuoden siirtymäaika voi olla liian tiukka, sillä hyvinvointialueiden toiminnan aloittaminen ja asiakkaiden tilanteiden kartoittaminen voi vaatia aikaa. Vammaispalveluissa on myös työvoimapulaa. Tästä syystä Heta-liitto esittää, että siirtymäaika olisi kolme vuotta.

Perusteluissa tulee korostaa, että uusi palvelupäätös on tehtävä aina yksilöllisen arvion perusteella. Lisäksi perusteluissa tulee tuoda esiin, että palvelujen järjestäminen uuden lain mukaiseksi ei tarkoita, että lakimuutoksiin liittymättömiä seikkoja voidaan päätöksissä muuttaa. Hallinto-oikeudellinen luottamuksensuojaperiaate edellyttää, että päätöksiä ei muuteta mielivaltaisesti, vaan tässä yhteydessä muutosten on perustuttava uuteen vammaispalvelulakiin. Kyse on siis lainmukaisuuden varmistamisesta, ei siitä, että päätöksiä voitaisiin kaikilta osin muuttaa.

Käytännössä ruuhkaa voi aiheuttaa se, että esimerkiksi henkilökohtaisessa avussa voi olla joillakin alueilla suhteellisen paljon asiakkaita, joiden palveluntarve edellyttää uutta päätöstä, jolloin päätös tulisi tehdä heti. Tällaisia voivat olla esimerkiksi alueet, joilla henkilökohtaisen avun muita järjestämistapoja kuin työnantajamallia on ollut heikosti tai ei lainkaan saatavilla. Asiakassuunnitelmien päivitykset ja päätösten tekeminen tällaisilla alueilla voi olla haaste, eli tähän tarvittaisiin vähintään käytännön toiminnan kehittämistä.

Perusteluissa tulee mainita, että lain voimaantulon jälkeen tehtävät päätökset tulee tehdä uuden lain mukaisesti ja että siirtymäsäännös koskee lain voimaantulessa olevia vanhan lain mukaisia päätöksiä. Nyt säännöstä saatetaan lukea niin, että kahden vuoden siirtymäajalla voitaisiin tehdä vanhan lain mukaisia päätöksiä uusille asiakkaille.

Perusteluissa tulee kuvata, että henkilökohtaisen avun työnantajamallin korvaukset tulee maksaa vanhojen päätösten mukaisesti silloin, kun kulut aiheutuvat kyseisellä päätöksellä järjestetystä palvelusta. Esimerkiksi päätöksistä aiheutuvat kulut kuten irtisanomisaikojen palkat tulee korvata vanhojen päätösten nojalla myös siirtymäajan päättymisen jälkeen. Joskus työsuhteissa voi ilmetä vasta jälkikäteen, että työntekijälle on maksettava palkkaerä, jos palkanmaksussa huomataan olleen puute. Tällaiset ja muutkin vastaavat vanhan lain mukaiset kulut tulee maksaa siirtymäajan päättymisen jälkeenkin. Tässä voi viitata lainsäätäjän aikaisempaan kantaan siitä, että vamman tai sairauden edellyttämä henkilökohtaisen avustajan tarve kustannetaan kokonaisuudessaan kunnan varoista (StVm 39/1994). Oikeuskäytännössä on katsottu, että kunnan tulee korvata kulut työnantajamallissa lakisääteisten vanhentumisaikojen puitteissa. Käytännössä on tarve sille, että hyvinvointialue maksaa tällaiset kulut, ja kunta ja hyvinvointialue selvittävät keskinäisen vastuunsa erikseen.

Vammaisten ihmisten oikeuksien näkökulmasta ei ole hyväksyttävää, että joitain vamman vuoksi välttämättä tarvittuja palveluita ei tarvitsisi myöntää heti lain tultua voimaan ja lisäksi aiemman lainsäädännön perusteella myönnettyiltä vastaavilta palveluilta, kuten kehitysvammalain mukaisilta tukihenkilön ja ammatillisen tukihenkilön palveluilta, katoaisi kahdeksi vuodeksi lakiperusta. Myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta on kestävämpiä, että viivästynyt voimaantulo koskisi monilta

osin samoja vaativimpia palveluita tarvitsevia ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevia kehitysvammaisia ja vastaavaa tukea tarvitsevia, kuten autismikirjolla olevia, ihmisiä. On löydettävä riittävät resurssit, että kaikkia vammaan vuoksi välttämättömiä uuteen lakiin mukaan otettavia palveluita on saatavissa niiden nykyisille asiakkaille ilman katkoksia sekä myös uusille palveluita tarvitseville asiakkaille tarpeiden mukaisesti 1.1.2023 lukien.

Vammaispalvelulakiin ehdotetun siirtymäsäännöksen virke ”Päätökset on saatettava uuden lain mukaisiksi, kun vammaisen henkilön palvelutarve sitä edellyttää tai kun hyvinvointialue organisoii palvelut uudelleen vastaamaan uutta lakia” on jälkimmäisen kohdan osalta oikeusturvanäkökulmasta hyvin huolestuttava. Asiakkaiden pitäisi voida luottaa siihen, että päätökset ovat siirtymäsäännöksen mukaisesti lähtökohtaisesti voimassa niihin merkityn voimassaoloajan, ellei se ylitä kahta vuotta tai elleivät asiakkaan tarpeet edellytä uutta päätöstä jo aiemmin. Uudet päätökset pitäisi myös aina tehdä yksilöllisen arvioinnin pohjalta ainakin, jos niissä muutetaan tai olisi asiakkaan mielestä tarpeen muuttaa jotain verrattuna aiemman lain mukaiseen vastaavaa palvelua koskevaan päätökseen. Viittaus palveluiden ”uudelleenorganisointiin” kuulostaa siltä, että tiettyä palvelua koskevat päätökset tehtäisiin jotenkin ”massaluonteisesti” ilman riittävää yksilöllistä arviointia ja harkintaa, mikä ei olisi lainmukaista.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksen tarkoituksena on siirtyä vammaispalveluissa kokonaan diagnoosilähtöisyydestä yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin ja siitä sekä myös yhdenvertaisuusnäkökulmasta on ongelmallista, että voimaan jää kehitysvammalain 1 §:n mukaisen soveltamisalan myötä tavallaan diagnoosisidonnaisia palveluita. Selkeämpää olisi ollut koko kehitysvammalain kumoaminen tämän uudistuksen yhteydessä. Voimaan jääviin pykäliin ehdotettu uusi vaativan tuen käsite on myös hieman hankala, eikä sen käyttöönoton välttämättömyys oikein perusteluista ilmene.

Itsemääräämisoikeusvalmisteluun tulisi nyt panostaa siten, että kohtuullisessa ajassa pystyttäisiin arvioimaan, onko jatkossa tarvetta säätää (ja missä muodossa ja missä laissa/laeissa) vammaisten ihmisten tahdosta riippumattomista palveluista sekä rajoitustoimien käytöstä vammaisten ihmisten palveluissa. Tähän työhön tulee osallistaa vammaisjärjestöjä laajemmin kuin sosiaali- ja terveysministeriön IMO-hankkeen seurantaryhmässä olevan muutaman vammaisjärjestöedustajan seurantaryhmätyön kautta.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa. Kehitysvammaisten tukiliitto on myös saanut tässä kannatuksemme.

Lakimuutoksen myötä henkilökohtaiseen apuun ja palveluasumiseen sisältyvä ”apu ja tuki” olisi maksutonta. Nykyisessä asiakasmaksulaissa henkilökohtaisen avun maksuttomuus on todettu yksiselitteisemmin. Nykyisen lain mukaan palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat maksuttomia. Asumisen tuki muodostuu vammaispalvelulain ja muiden lakien perusteella annettavasta palvelukokonaisuudesta. Termit ”apu ja tuki” eivät siis välttämättä kuvaa kaikkien maksuttomaksi tarkoitettujen asumisen tukeen kuuluvien palvelujen alaa.

Vammaispalveluihin liittyvästä ylläpidosta saisi edelleen periä maksun, mikä sinänsä on perusteltua, mutta ylläpitoa ei määriteltäisi pykälätasolla, ja myös sitä koskevissa perusteluissa on puutteita. Ottaen huomioon runsaan oikeuskäytännön, jota ylläpidosta nykyinsäädännön ajalta on, sääntelyä tai vähintään sen perusteluista tulee tarkentaa, jotta jatkossa välttyään tarpeelta hakea käsitteen tulkintoja muutoksenhakujen kautta.

Laki olisi siis selkeämpi, jos siinä todettaisiin, että asumisen tuki on maksutonta lukuun ottamatta ylläpitoa. Henkilökohtaisen avun tulee olla yksiselitteisesti maksutonta jatkossakin ja asia pitää todeta laissa nykyisen asiakasmaksulain tavoin.

Esityksen mukaan vammaispalveluihin liittyvästä ylläpidosta saisi periä maksun. Ylläpitoa ei ole kuitenkaan määritelty pykälätasolla, ja myös sitä koskevat perustelut ovat puutteellisia, joten sääntely perusteluineen tulisi tarkentaa normaalisuusperiaatteen mukaiseksi. Perusteluissa tulisi selkeästi todeta vamman vuoksi tarvitun avun ja tuen maksuttomuus esimerkiksi pesula-, siivous- tai ateriapalveluiden työ kustannusten osalta. Normaalisuusperiaate edellyttää, että vammaiselta ihmiseltä ei peritä maksua työn/palvelun osuudesta, sillä vammaaton ihminen ei normaalisti hanki kaikkia ateriaa muiden valmistamina tai pesetä kaikkia pyykkejään pesulassa. Perusteluissa tulisi korostaa sitä, että maksujen tulee perustua yksilölliseen ylläpidon käyttöön ja että asiakas voi myös hankkia itse muualta ylläpitoon kuuluvat asiat, jolloin niitä ei voi laskuttaa osana ylläpitomaksua. Vain tosiasiaa käytetystä ylläpidosta tulee maksaa, eli ilmoitettujen poissaolojen ajalta ylläpitomaksuja ei tulisi periä, eikä esimerkiksi lehtitilauksia pitäisi jyvittää asukkaille, jotka eivät lue tilattuja lehtiä.

Ylläpitomaksujen uusi kohtuullisuuden edellytys on kannatettava. Perusteluissa tulisi täsmentää, tarkoittaako maksun kohtuullisuus asumisen tuen palveluiden kohdalla sitä, että myös asukkaan

asunnosta maksaman vuokran tulee olla kohtuullinen. Palveluasumisen vuokrat ovat usein vastaaviin tavallisiin asuntoihin verrattuna kohtuuttoman suuria, eivätkä vammaiset asukkaat yleensä voi vaihtaa asuntoa, koska he tarvitsevat vammansa vuoksi välttämättä ko. asuntoihin annettavan asumisen tuen. Ylläpitomaksujen rajaaminen tarkasti koskemaan vain vammasta riippumatta aiheutuvia kustannuksia siten, ettei niihin enää miltään osin voi sisällyttää asiakkaalle annettavan avun ja tuen osuutta, voi aiheuttaa painetta nostaa vuokria entisestään, joten kohtuuttomia vuokria tulisi myös lain perusteluiden kautta pyrkiä estämään.

Lasten osittaista eli päiväaikaista ylläpitoa, joka on erityishuollossa tällä hetkellä maksutonta, ehdotetaan maksulliseksi normaalisuuseriaatteeseen vedoten. Kuitenkin esimerkiksi myös ehdotettu 3.-9. luokkien oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan maksullisuus myös tarvitun avun ja tuen osalta on normaalisuuseriaatteen vastainen, sillä saman ikäiset vammattomat lapset eivät tällaista palvelua tarvitse eivätkä siitä maksa. Mikäli osittainen ylläpito tulee myös lapsille maksulliseksi, perheiden maksurasitus nousee selvästi, etenkin jos perheessä yksi tai jopa useampi lapsi tarvitsee yhtä aikaa useaakin nykyisin maksutonta erityishuollon palvelua (aamu- ja iltapäivätoiminta, loma-ajan hoito, muu lyhytaikaishoito, kuntouttava varhaiskasvatus). Perusteluissa tulisi korostaa, että näissä tilanteissa tulee aina arvioida tarve alentaa tai poistaa maksuja, jotta ne eivät vaaranna perheen toimeentulon edellytyksiä tai elatusvelvollisuuden toteuttamista.

Vammaispalvelulain mukaisten asumisen tuen palveluiden osalta tulee ehdottomasti säätää myös vähimmäiskäyttövarasta, kuten muissa ympärivuorokautisissa palveluissa on säädetty (sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 7 c §). Tällä hetkellä näissä palveluissa asuvilla vammaisilla henkilöillä on huomattavan usein vaikeuksia tulla kohtuudella toimeen heille vuokran ja muusta ylläpidosta perittävän asiakasmaksun jälkeen käytettäväksi jäävillä tuloilla. Vähimmäiskäyttövarasääntelylle on selkeä tarve. Siitä säädettäessä on huomioitava myös YK:n vammaissopimuksen 28 artikla, joka turvaa vammaisten henkilöiden oikeutta riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan. Vähimmäiskäyttövaran määrän tulee myös olla riittävä, mitä nykyisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 7 c §:n mukainen avohuollon vähimmäiskäyttövara (v. 2022 167 euroa) ei usein koko elämänsä minimitoimeentulon varassa ja esimerkiksi asumispalveluiden piirissä elävien vammaisten ihmisten näkökulmasta ole.

Toimeentulotuen perusosa vähennettynä ravintomenoilla on tällä hetkellä hiukan yli 250 euroa, ja koska toimeentulotuessa on kyse väliaikaisesta viimesijaisesta toimeentulon turvasta (kun taas esimerkiksi vammainen henkilö usein elää koko aikuiselämänsä asumisen palveluiden piirissä), niin mielestämme on perusteltua katsoa, että joidenkin kuntien näissä palveluissa jo käytännössä soveltama 250 euroa kuussa olisi ehdoton minimi vähimmäiskäyttövaraksi avohuollon palveluissa. Käytännössä pitkäaikaisesti kohtuullisiin tarpeisiin riittääkseen vähimmäiskäyttövaran tulisi kuitenkin mieluummin olla ainakin 300 euroa. Joka tapauksessa tilanne tulee aina arvioida yksilöllisesti, ja tarvittaessa viranomaisen tulee omasta aloitteestaan alentaa tai poistaa asiakasmaksuja varmistaakseen sen, että asiakkaan toimeentulo ei vaarannu ja asiakkaan osallisuus ja itsemääräämisoikeus voivat YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla toteutua.

Kuljetuspalveluiden maksujen perusteluihin tarvitaan tarkennus omavastuun laskentaperiaatteesta ja siitä, että lähtökohtana tulisi olla halvimman henkilölle saatavilla olevan lipun hinta. Täsmentää tulisi myös se, että kuljetuspalvelumatkojen tilaamisesta ei saa periä maksua, ja että asiakkaan tulee joutua maksamaan matkasta kuljettajalle vain omavastuu (ei koko matkan hintaa niin, että omavastuun ylittävän osana saa myöhemmin takaisin hyvinvointialueelta). Lisäksi perusteluissa olisi huomioitava, että jos kyse on oppivelvollisen opiskelijan vammansa vuoksi tarvitsemista opiskelukuljetuksista, niistä ei tulisi sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistamin tavoin periä asiakasmaksuja silloin, kun koulumatkatukeen oikeutetut vammattomat opiskelijatkaan eivät maksa koulumatkatuen omavastuusuutta.

Vammaiset ihmiset maksavat terveydenhuollon palveluista asiakasmaksuja samoin perustein kuin muutkin ihmiset. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulakia tulisi kuitenkin muuttaa siten, että silloin kun vammaiselle henkilölle aiheutuu hänen vammastaan johtuen ylimääräisiä terveydenhuoltokustannuksia, kuten kun jokin toimenpide vaikka hammashoidossa voidaan toteuttaa potilaan kehitysvamman vuoksi vain narkoosissa, niin näiden vammasta aiheutuvien ylimääräisten kustannusten ei tule jäädä vammaisen potilaan kannettavaksi. Vammasta aiheutuvista terveydenhuollon lisäkuluista ei saa aiheutua sitä, että esimerkiksi hampaat jäävät korkeiden maksujen takia hoitamatta, tai muu tärkeä terveyspalvelu saamatta. Tällä hetkellä nämä vammasta aiheutuvat lisäkulut terveydenhuollossa saa yleensä maksuttomana erityishuoltona, joten niiden muuttuminen lakien yhdistämisen yhteydessä maksullisiksi ja vammaisen henkilön itsensä maksettaviksi heikentäisi kohtuuttomasti kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten asemaa.

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Ei

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

Vammaisen lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksun ehdotetaan määräytyväksi elatuslain mukaisesti, jolloin maksu voisi olla enintään 1860,20 e/kk. Lisäksi ehdotetaan, että hyvinvointialue voisi periä tietyt lapsen tulot, korvaukset ja saamiset (kuten lapsilisän ja vammaistuen) kodin ulkopuolisen asumisen ajalta palvelun korvaukseksi. Tämä on kohtuutonta ja lisäisi perheiden maksurasitusta erittäin paljon verrattuna nykytilanteeseen, jossa maksu lapsen asumispalveluista on yleensä määrätty lapsen omien tulojen perusteella, ja on jätetty lapselle myös asiakasmaksulain edellyttämä käyttövara.

Vammaisen lapsen muutto kodin ulkopuolelle on yleensä perheelle kriisitilanne, jota ei tulisi pahentaa valtavalla negatiivisella vaikutuksella perheen talouteen ja toimeentuloon (tilanteessa yleensä lakkaa myös omaishoidon tuki). Vammaisen lapsen huoltajat käytännössä huolehtivat lapsen elatuskustannuksista hyvin pitkälti myös kotoa muuton jälkeen (vaatehankinnat, lääkkeet ym. terveydenhuollon kulut, kuljetusomavastuut, toiminta ja harrastukset, lapsuudenkodin pitäminen varusteltuna siten, että vammaisen lapsi pystyy käymään siellä ”kotilomilla” esimerkiksi viikonloppuisin jne.). Usein lapsesta aiheutuvat menot vähentyvätkin lähinnä arkiruokailujen

kustannusten verran, eikä elatuslain mukaan määräytyvä maksu siten olisi perusteltu. Tilanne ei ole verrannollinen lastensuojeluun (jossa maksuja peritään harvoin ja lapselle kerrytetään itsenäistymisvaroja), joten yhdenvertaisuus lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja heidän perheidensä kanssa ei ole perusteltu syy alkaa periä kohtuuttoman suuria maksuja lapsen VPL:n mukaisesta kodin ulkopuolisesta asumisesta.

Ehdottomasti perustellumpi ratkaisu olisi periä maksuja kuten nykyisinkin eli lapsen omien tulojen perusteella tai joka tapauksessa määrältään selkeästi ehdotettua kohtuullisempina.

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa.

Lain vaikutuksia on arvioitu suhteellisen hyvin suhteessa eri asiakasryhmiin. Vaikutusten arvioinnista ei kuitenkaan saa kovin selvää kuvaa siitä, millä tavalla vammaisten henkilöiden asema esimerkiksi asumisessa ja osallisuudessa yhteiskuntaan paranee nykyiseen vammaispalvelulakiin ja sen soveltamiskäytäntöön nähden. Samoin ei ole kovin selvää, missä määrin YK:n vammaissopimuksen tavoitteet etenevät ja mitä jää vielä kesken.

Ihmisvaikutuksia arvioidaan suhteellisen realistisesti, vaikka monilta osin suppeasti. Lapsivaikutusten arvioinnissa ei tunnisteta riittävästi kaikkia negatiivisia vaikutuksia, joita uudistuksella vammaisiin lapsiin, nuoriin ja heidän perheisiinsä voi olla.

Henkilökohtaisen avun työnantajamallin säännöksiin ehdotetaan joitakin muutoksia, joista ei ole perusteluja eikä tietoja vaikutuksista.

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Uudistukseen sisältyvät vaikutusten arvoinnit saattavat vaikuttaa negatiivisesti lain mukaisten palveluiden saantiin tarpeiden mukaan. Lain soveltajalle ei saisi vaikutusten arvioinnin perusteella muodostua väärää, kuten liian rajaavaa, käsitystä siitä, mitä lain pykälissä on säädetty ja miten lakia on pykälien yksityiskohtaisissa perusteluissa ohjattu soveltamaan.

Vääriin tulkintoihin voi ohjata esimerkiksi se, että lyhytaikaisen huolenpidon uusiksi asiakkaiksi tulevilta henkilöiltä vaikutusten arvioinnin perusteella edellytettäisiin, että he olisivat saaneet Kelan alle 16-vuotiaan ylintä vammaistukea viisi vuotta ennen 16 vuoden ikää. Tällaista edellytystä ei vammaispalvelujen saamiselle ole ollut eikä nytkään lyhytaikaisen huolenpidon pykälään tai sen pykäläkohtaisiin perusteluihin ehdoteta, eikä sellaista yhdenvertaisuudenkaan nimissä edes voitaisi asettaa vain lain piiriin uutena tuleville asiakkaille. Vaikutusten arvioinnissa myös korostetaan ristiriitaisesti, että lyhytaikaista huolenpitoa tarvitsevat vain ne, jotka eivät selviydy yksin ilman toisen henkilön apua, tukea tai huolenpitoa, mutta toisaalta esitetään, että lyhytaikaisen huolenpidon toteuttamismuotona voisi olla etäpalvelu esimerkiksi (vain) ohjausta tai neuvontaa tarvitsevien henkilöiden osalta. Samoin ristiriitaiselta vaikuttaa muun muassa erityisen tuen vaikutusten arviointi. Toisaalta katsotaan, että suurin osa erityisen tuen asiakkaista on myös päivätoiminnan asiakkaita, mutta toisaalta sanotaan, että kyse on viimesijaisesta palvelusta niille, joille esimerkiksi osallistuminen kodin ulkopuoliseen toimintaan ei ole mahdollista minkään muun palvelun, eli ei esimerkiksi henkilökohtaisen avun tai päivätoiminnan perusteella.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Kannatamme Heta-liiton lausuntoa. Kannatamme myös Kehitysvammaisten tukiliiton lausumaa.

Useita tärkeitä osallisuustyöryhmän ehdottamia ja sen loppuraportin lausuntokierroksella viime vuonna laajaa kannatusta saaneita parannusehdotuksia pykäliin ja perusteluihin on jostain syystä jäänyt pois tästä ehdotuksesta. Olennaisin näistä on muutosehdotus, jonka mukaan asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin palveluista päätettäessä poiketa vain perustellusta syystä, joka on kirjattava päätökseen. Tämä on palautettava lakiesitykseen. Perusteluista on myös poistettu tärkeitä kappaleita liittyen esimerkiksi YK:n vammaissopimukseen yleiskommentteineen sekä kilpailutusten vaihtoehtoihin. Osallisuustyöryhmän huomioita on palautettava esitykseen.

Heta-liitto katsoo, että KHO:n valituslupamenettely vammaispalveluasioissa on vähentänyt asioiden käsittelyä KHO:ssa enemmän kuin olisi tarkoituksenmukaista. Nyt vammaisten oikeusturvaa heikentää merkittävästi se, että jo lautakuntakäsittely voi kestää useita kuukausia. Lisäksi ongelma voi olla myös se, että palvelusuunnitelman tekemisen jälkeen ei tehdä riittäviä päätöksiä eikä palvelusuunnitelmaa toteuteta. Näihin tilanteisiin tarvitaan konkreettisia puuttumiskeinoja.

Oikeusturvakysymyksen käsittely vaatisi kuitenkin enemmän selvittämistä ja arviointia kuin tämän lakiuudistuksen yhteydessä voidaan tehdä. Oikeusturvaa tulisi kartoittaa omana kokonaisuutena, jossa vaihtoehtoja voisivat olla myös oikaisuvaatimuskäsittelyn nopeuttaminen säätämällä sitovista käsittelyajoista tai koko oikaisuvaatimuskäsittelyn poistaminen vammaisten palveluista. Hyvinvointialue voi joka tapauksessa korjata päätöksiä asiakkaan eduksi varsin joustavasti hallintolain 8 luvun 50 §:n nojalla.

Lakiehdotuksen 26 § mukaan hyvinvointialue voi järjestää myös muita vammaispalvelulain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavia palveluita ja taloudellisia tukitoimia. Lakiin tulee lisätä maininta, että näillä palveluilla ja taloudellisilla tukitoimilla ei voi kuitenkaan rajoittaa asiakkaan oikeutta saada vammaispalvelulain mukaiset subjektiivisina oikeuksina määritellyt palvelut. Esimerkiksi oikeutta henkilökohtaiseen apuun ei voi heikentää sillä, että hyvinvointialue tämän pykälän perusteella keksisi lain ulkopuolisia, uusia palvelumuotoja.

Heta-liitto on ottanut yksityiselämän suojaan liittyviä kysymyksiä esiin asiakastietolaista maaliskuussa 2022 annetussa lausunnossa. On tarpeen, että STM arvioi vammaisten yksityiselämän suojaan liittyviä lainsäädäntötarpeita. Vammaispalveluiden toteutumisesta haittaavat menettelylliset ongelmat kuten toistuvat palvelukartoitukset, joissa asiakkaan yksityiselämän suoja loukataan. Lisäksi alalla on ollut keskustelua työsuojelullisista kysymyksistä henkilökohtaisten avustajien työssä sen suhteen, onko tarve mahdollistaa työsuojelutarkastukset yksityiskoteihin. Hyvinvointialueiden ei tule toteuttaa työsuojelullista valvontaa esimerkiksi tekemällä tarkastuksia vammaispalveluiden asiakkaiden koteihin, eikä asiasta tule säätää vammaispalvelulaissa tai sosiaalihuoltolaissa. Työsuojelullinen valvonta kuuluu työsuojeluviranomaisille, joilla on siihen tarvittava asiantuntemus. Työolosuhteita on mahdollista kehittää asiakkaan yksityiselämän suojaa kunnioittaen muun muassa työterveyshuollon osaamisen avulla eli työterveyshuollon toimivuus työnantajamallissa on keskeistä.

Lain toimeenpanoa varten tarvitaan runsaasti tiedottamista, kouluttamista ja ohjausta, sillä moni asia muuttuu uuden lain myötä. Varsinkin palvelupäätösten muuttaminen uuden lain mukaiseksi kaipa ohjausta. THL:lle ja STM:lle tulee varmistaa riittävät resurssit tiedotukseen ja ohjaukseen, sillä pelkästään vammaispalvelujen käsikirjan uudistaminen vaatii paljon työtä.

Vammaispalvelulain 1 luvussa ja sen perusteluissa on kannatettavia sisältöjä, kuten se, että palvelupäätökset tulee lähtökohtaisesti tehdä toistaiseksi voimassa olevina, ja että palveluiden tulee muodostaa lain tarkoitusta toteuttava yhtenäinen kokonaisuus, johon sisällytettäisiin myös kokonaisuuden toteuttamiseksi välttämättömät vammaisen henkilön perheelle järjestettävät palvelut.

Lakiesitykseen tulisi kuitenkin saada huomattavasti laajemmin mukaan osallisuustyöryhmän ehdottamia ja laajaa kannatusta saaneita parannusehdotuksia. Näitä ovat muun muassa se, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin palveluista päätettäessä poiketa vain perustellusta syystä, joka on kirjattava päätökseen. Myös asiakkaan oman kielen ja hänen koko perheensä tarpeiden ja palvelujen kilpailutusten vaihtoehtojen huomiointi tulisi saada paremmin esille. Perusteluissa tulisi olla myös enemmän viittauksia YK:n vammaissopimukseen yleiskommentteineen.

Haluamme ottaa kantaa myös lakiin ehdotettuun muutoksenhakusääntelyyn. Perusoikeusherkistä subjektiivisina oikeuksina turvatuista palveluista tulisi olla mahdollisuus päästä korkeimpaan

hallinto-oikeuteen ilman valituslupaedellytystä. Jos näin ei ole, asiakkaiden oikeusturva ja oikeus- ja soveltamiskäytäntöjen yhtenäisyys vaarantuvat, koska valituslupahakemuksista hyväksytään vain hyvin pieni osa, ja hallinto-oikeuksien päätöksissä on nykyäänkin usein isoa vaihtelua.

*

Aaltonen Kirsi
Porvoon vammaisneuvosto

Aatelo Maija
Porvoon vammaisneuvosto